

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна бакалаврська робота

на тему: **«Етнічна політика КНР: виклики та
перспективи в контексті глобалізації»**

Виконала: студентка 4 курсу групи УК-41
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Басараб Вікторія Олександрівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.політ.н., доц. Панасенко Г. С.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.політ.н., доц. Калюжна Ю. І.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії:

_____

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри світової політики,

дипломатії та туристичного бізнесу

Доц. Парфіненко А. Ю.

«_____»_ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Басараб Вікторії Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи «Етнічна політика КНР: виклики та

перспективи в контексті глобалізації»

керівниця роботи Панасенко Ганна Сергіївна, к.політ.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету №4001-5/869 від 02.04.2025

2. Строк подання студенткою роботи 10.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Розкрити теоретичний аспект обраної проблеми; описати понятійно-категоріальний апарат дослідження; дослідити соціально-економічний та політичний профіль КНР; проаналізувати конституційні засади етнічної політики КНР; висвітлити порушення прав національних меншин в Китаї; розглянути місце Тайваню в етнічній політиці КНР та політику Китайської Республіки (Тайвань) щодо національних меншин; порівняти етнічну політику Китаю та України.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти та джерельна база дослідження багатонаціональності та етнічної політики КНР
2	Розділ 2. Аналіз основних тенденцій етнічної політики та багатонаціональності Китайської Народної Республіки

5. Дата видачі завдання 25.11.2024 р.

Студентка _____

підпис

Вікторія БАСАРАБ _____

ініціали, прізвище

Керівниця роботи _____

підпис

Ганна ПАНАСЕНКО _____

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Басараб В. О. Етнічна політика КНР: виклики та перспективи в контексті глобалізації. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 69 с.

Робота присвячена аналізу етнонаціональної політики КНР з урахуванням її багатонаціонального складу та сучасних викликів. Розглянуто механізми реалізації цієї політики, її правові основи, соціокультурні наслідки та міжнародний контекст.

Проаналізовано суперечності між законодавчими гарантіями прав меншин і централізованою практикою управління. Особливу увагу приділено ситуації в Сінцзяні, Тибеті, Внутрішній Монголії та позиції Тайваню. Показано, що в умовах глобалізації етнополітика КНР стає предметом міжнародної критики та формує важливий зовнішньополітичний вимір.

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, етнонаціональна політика, національні меншини, автономні регіони, Сінцзян, Тибет, Тайвань, культурна асиміляція, законодавство КНР, права меншин.

ANNOTATION

Basarab V. O. Ethnic Policy of the PRC: Challenges and Prospects in the Context of Globalization. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 69 p.

The thesis analyzes the ethnonational policy of the People's Republic of China, taking into account its multiethnic composition and current challenges. It examines the mechanisms of this policy's implementation, its legal foundations, sociocultural consequences, and international context.

The study highlights the contradictions between legislative guarantees of minority rights and the centralized governance practice. Particular attention is given to the situation in Xinjiang, Tibet, Inner Mongolia, and the case of Taiwan. It is shown that in the context of globalization, China's ethnic policy increasingly becomes a subject of international criticism and an important element of its foreign policy image.

Keywords: People's Republic of China, ethnonational policy, national minorities, autonomous regions, Xinjiang, Tibet, Taiwan, cultural assimilation, PRC legislation, minority rights.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти та джерельна база дослідження багатонаціональності та етнічної політики КНР	7
1.1. Теоретичний аспект обраної проблематики	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	12
1.3. Соціально-політичний та економічний профіль країни	16
Розділ 2. Аналіз основних тенденцій етнічної політики та багатонаціональності Китайської Народної Республіки	28
2.1. Аналіз конституційних засад етнонаціональної політики Китаю	28
2.2. Порушення прав національних меншин в Китайській Народній Республіці	33
2.3. Тайвань в етнічній політиці КНР та політика Китайської Республіки (Тайвань) щодо національних меншин	43
2.4. Порівняльний аналіз етнічної політики КНР та України	50
Висновки	56
Список використаних джерел	59
Додатки	70

ВСТУП

Актуальність теми. Китайська Народна Республіка (КНР) є однією з провідних держав світу за площею, населенням і економічним потенціалом. КНР має унікальну історію, багату культуру та різноманітний етнічний склад, до якого входять 56 офіційно визнаних етнічних груп (кит. 民族, піньїнь: mínzú). Найчисельнішою є народність хань (кит. 汉族, піньїнь: hànzú), що становить 91,59 % населення; решта 55 класифікуються як «національні меншини» (кит. 少数民族, піньїнь: shǎoshù mínzú) [8]. Такий багатонаціональний склад робить питання етнополітики надзвичайно важливими як для внутрішньої стабільності, так і для зовнішньої репутації держави.

У сучасних умовах особливого значення набуває аналіз того, як китайська влада поєднує офіційну риторику культурного різноманіття з централізованою політикою єдності. Ця суперечлива модель управління, що поєднує пільги з обмеженнями для меншин, викликає дедалі більший науковий і міжнародний інтерес, зокрема у зв'язку з питанням прав меншин і ситуацією навколо Тайваню. Актуальність теми посилюється на тлі зростання напруженості у регіоні та активізації зовнішньополітичного впливу КНР. Дослідження китайської етнополітики дозволяє краще зрозуміти її роль у формуванні нового світового порядку.

Об'єктом дослідження є етнонаціональна політика Китайської Народної Республіки.

Предметом дослідження є механізми реалізації етнонаціональної політики КНР, її нормативно-правові засади, соціокультурні наслідки та міжнародний контекст функціонування політики щодо національних меншин.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі етнічної політики Китайської Народної Республіки в умовах багатонаціональної структури суспільства та у виявленні її ключових особливостей, суперечностей і тенденцій розвитку.

Зазначена мета дослідження передбачає вирішення наступних **завдань**:

- Розглянути теоретичний аспект обраної проблеми;
- описати понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- дослідити соціально-економічний та політичний профіль КНР;
- проаналізувати конституційні засади етнічної політики КНР;
- висвітлити порушення прав національних меншин в Китаї;
- розглянути місце Тайваню в етнічній політиці КНР та політику Китайської Республіки (Тайвань) щодо національних меншин;
- порівняти етнічну політику Китаю та України.

Джерельна база охоплює широке коло джерел, що висвітлюють різні аспекти етнонаціональної політики КНР. До неї належать офіційні нормативно-правові акти Китайської Народної Республіки, зокрема Конституція КНР, законодавство про автономії національних меншин, урядові білі книги, в яких викладено офіційну позицію держави щодо національного питання.

Окрему групу джерел становлять звіти міжнародних організацій і правозахисних структур, таких як ООН, Amnesty International, Human Rights Watch, що дозволили оцінити становище національних меншин у КНР з точки зору міжнародного права. Додаткову інформацію надали матеріали засобів масової інформації, аналітичних центрів та дані переписів населення Китаю, що дозволили простежити демографічну динаміку та сучасні тенденції у сфері міжетнічних відносин.

Ступінь вивченості проблеми. Проблематика багатонаціональності та етнополітики КНР активно вивчається як українськими, так і зарубіжними, в тому числі китайськими та тайванськими дослідниками. Серед українських науковців увагу до теми приділили О. Куць [20], Т. Запорожець [17], О. Антонюк [12], Л. Клименко [18], І. Данилюк [16], В. Явір [21]. Їхні дослідження охоплюють правові засади етнополітики, конституційні моделі, захист прав меншин, понятійно-термінологічні основи, мовну політику, культурну самобутність та порівняльний аналіз підходів КНР і України.

Серед зарубіжних авторів варто відзначити Дж. Лейболда [27], Б. Сотмана [30], К. Маккераса [28], У. Е. Булага [24], В. Зелінського [36], Е. Сміт [31], які досліджують політику пільг для меншин, етнічну ідентичність, культурну уніфікацію, ситуацію в Сіньцзяні та Тибеті, а також вплив історичних наративів і державної ідеології на формування національної єдності.

Китайські науковці також зробили вагомий внесок у вивчення теми. Серед них – Ван Япен [37], Сяовой Цзан [35], Ван Ліннь [92], Жуй Ян і Мей Ву [29], Чжан Хуей [7]. Їхні дослідження зосереджені на концепції «єдиної китайської нації», культурній автономії, правових нормах, політиці в галузі освіти, інтеграції меншин і гармонізації міжетнічних відносин. Окрему групу становлять дослідники з Тайваню – Чен Фен Ши [30] та Фу-Чан Ван [33], які аналізують етнічну політику крізь призму демократичного врядування, питань самоуправління меншин та особливостей тайванської ідентичності в умовах політичного протистояння з материковим Китаєм.

Попри значну кількість наукових праць, більшість із них присвячені вузьким аспектам теми. Водночас відчувається брак міждисциплінарних досліджень, які б поєднували політичні, правові, соціокультурні та міжнародні виміри етнополітики КНР. Це й зумовлює необхідність комплексного підходу до вивчення теми, що надає цьому дослідженню наукової новизни та практичної значущості.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні *методи дослідження*: аналіз нормативно-правових актів КНР, контент-аналіз офіційних джерел, історичний і порівняльний методи. Системний підхід дав змогу розглядати етнополітику Китаю як чинник внутрішньої стабільності та зовнішньої стратегії держави.

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати дослідження були апробовані на VII Всеукраїнській дистанційній науково-методичній конференції з міжнародною участю, де було представлено тези «Багатонаціональність та етнічна політика Китайської

Народної Республіки» [15], на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах», на якій було презентовано тези «Порушення прав людини та національних меншин у китайському регіоні Сіньцзян та реакція міжнародної спільноти» [14], та на Всеукраїнській науковій конференції «Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм», де було представлено тези «Використання етнічного фактору КНР у формуванні політики щодо Тайваню» [13].

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків; містить 70 сторінок тексту, 10 рисунків, 4 таблиць, 7 додатків. Список джерел включає 97 найменування, в тому числі 59 електронні ресурси.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОСТІ ТА ЕТНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КНР

1.1. Теоретичний аспект обраної проблематики

Специфіка джерельної бази обраної теми полягає у використанні широкого спектру джерел: офіційних нормативно-правових актів КНР, звітів міжнародних організацій (зокрема ООН), наукових публікацій китайських, українських та зарубіжних дослідників, аналітичних матеріалів урядових і неурядових установ. Попри багатство наявного матеріалу, джерельна база вимагає критичного підходу через декларативний характер багатьох документів та наявність політичної заангажованості у частині наукових публікацій.

Нормативно-правова база, яка регулює етнополітику в КНР, охоплює широкий спектр законодавчих актів, офіційних постанов і урядових документів, що забезпечують правове підґрунтя для функціонування багатонаціональної держави. Відповідно до Конституції КНР, яка є ключовим джерелом правових норм, визнається багатонаціональна структура держави, а права національних меншин закріплені на рівні основного закону [6]. У ній чітко зазначено, що всі національності рівні між собою, а держава гарантує захист їхньої мови, культури та звичаїв.

Окрім цього, Національна етнічна комісія КНР розробляє та впроваджує політику підтримки меншин, що висвітлено в документах, доступних через офіційний урядовий ресурс [96, 97]. Ці документи деталізують механізми регіональної автономії, фінансової підтримки для меншин та інші аспекти політики «гармонійного співіснування». Наприклад, політика автономії дозволяє місцевим органам влади приймати рішення, що враховують етнічні особливості, як зазначено в положеннях про автономні райони, таких як Тибет і Сінцзян. Важливе місце займають закони, що регулюють освітню політику та використання мов національних меншин. Однак, згідно з

останніми постановами, спостерігається тенденція до зменшення обсягу навчання рідними мовами на користь викладання державною мовою.

Крім внутрішніх нормативних актів, КНР взяла на себе міжнародні зобов'язання у сфері прав людини. Зокрема звіти ООН [84] акцентують увагу на правах етнічних меншин, але водночас вказують на порушення цих прав у Сіньцзяні, що стало предметом міжнародної критики.

Тож, хоча нормативно-правова база КНР, представлена зазначеними документами, створює правові умови для збереження та розвитку етнічного розмаїття країни, окремі аспекти її практичного втілення викликають серйозну критику на міжнародному рівні.

У дослідженні багатонаціональності та етнічної політики КНР міждисциплінарний підхід є найбільш доцільним через комплексний характер проблеми. Етнополітика поєднує аспекти права, соціології, політичних наук, історії, культурології, а також міжнародних відносин. Кожна з цих дисциплін пропонує свій інструментарій для аналізу, що дозволяє отримати більш цілісну та багатогранну картину, саме тому наукові дослідження за цією тематикою можна класифікувати залежно від їхнього дисциплінарного підходу, а саме: політичного, юридичного, історичного, соціологічного та культурного.

Так, у межах політологічного підходу досліджується роль етнополітики у забезпеченні державної стабільності, міжетнічної гармонії та геополітичних процесів. Наприклад, У роботі В. Явір «Конституційна модель етнонаціональної політики Китаю» основна увага приділяється політичним механізмам реалізації етнополітики КНР через правові інструменти, закріплені в Конституції. Автор аналізує, як принцип рівності всіх національностей, культурна автономія та створення автономних регіонів для етнічних меншин сприяють забезпеченню державної стабільності, інтеграції та національної єдності [21]. Б. Сотман у статті «Політика преференцій для етнічних меншин у Китаї: приклад Сіньцзяну» («Preferential Policies for Ethnic Minorities in China: The Case of Xinjiang») досліджує, як пільгові

політики впливають на забезпечення політичної стабільності та національної єдності в КНР [29]. Також Дж. Лейболд у праці «Етнічна політика в Китаї: чи реформа неминуча?» («Ethnic Policy in China: Is Reform Inevitable?») аналізує ключові виклики, пов'язані з асиміляційною політикою щодо етнічних меншин у КНР. Автор зосереджується на дисбалансі між офіційною риторикою рівності та практичними аспектами реалізації етнічної політики, акцентуючи увагу на напруженнях, що виникають через посилення асиміляційних тенденцій [27].

Юридичний підхід дозволяє проаналізувати правові механізми, за допомогою яких здійснюється регулювання прав національних меншин, включаючи конституційні акти й державні нормативні акти. До цієї групи можна віднести роботу Ван Лін (王林) і Чжан Хуей (张慧) «Про звичаєву правову культуру етнічних меншин Китаю» («论中国少数民族习惯法文化»), що аналізує роль звичаєвого права у збереженні культурної спадщини етнічних меншин у Китаї. Автори досліджують, як звичаєве право співіснує з офіційною правовою системою, забезпечуючи баланс між державними правовими нормами та локальними традиціями. Особливу увагу приділено регіонам, таким як Тибет, Сіньцзян та Юньнань, де звичаєве право використовується для вирішення соціальних конфліктів [92].

У дослідженні Ван Япенга (Wang Yaping) «Сучасний стан вивчення національної ідентичності меншин» («The Present Condition on Study of Minority Nationality Identity») висвітлюється питання правового регулювання етнічної ідентичності національних меншин у КНР у контексті глобалізації, урбанізації та модернізації. Автор приділяє особливу увагу ролі державної правової політики у формуванні етнічної ідентичності, акцентуючи на тому, що законодавчі ініціативи уряду Китаю є ключовим інструментом для досягнення балансу між інтеграцією меншин до загальнокитайського соціуму та збереженням їхньої самобутності. У роботі розглядається низка законодавчих заходів, спрямованих на підтримання культурної спадщини

етнічних меншин, таких як використання рідної мови, дотримання традицій та релігійних обрядів [37].

Історичний підхід зосереджений на еволюції етнополітики КНР, висвітлюючи історичні передумови сучасної етнополітичної стратегії. Наприклад, у дослідженні «Історичний досвід етнополітики зарубіжних країн» Т. Запорожець аналізується, як різні держави, включно з Китаєм, адаптували свої моделі управління етнічним різноманіттям. Авторка виділяє два основні підходи: інтеграційний, що домінує в більшості країн, і автономний, характерний для Китаю [17].

Також проводилося вивчення історії окремих національностей, зокрема У. Е. Булаг у книзі «Монголи на краю Китаю: історія та політика національної єдності» («The Mongols at China's Edge: History and the Politics of National Unity») проводить комплексне дослідження впливу історичних, культурних і політичних зв'язків монгольських меншин на сучасну етнополітику КНР. Автор аналізує, як історична спадщина монголів, їхня роль у формуванні китайської державності, а також зв'язки з сусідніми країнами, такими як Монголія та Росія, впливають на сучасну політику центрального уряду. У. Е. Булаг акцентує увагу на складнощях, пов'язаних із розташуванням монгольських меншин на периферії Китаю, що створює унікальні виклики для національної єдності [24].

Соціологічний підхід зосереджується на питаннях соціальної інтеграції, культурного розвитку етнічних меншин і аналізу освітніх програм, спрямованих на підтримку мовної та культурної самобутності. Так, робота Жуй Ян та Мей Ву «Освітня політика для етнічних меншин у Китаї» («Educational Policy for Ethnic Minorities in China») розкриває питання освіти для етнічних меншин у КНР. Автори наголошують, що уряд Китаю приділяє значну увагу підвищенню освітнього рівня серед національних меншин через спеціальні програми [29]. Окрім того, у статті Е. Сміт «Соціальна робота та соціальний розвиток етнічних меншин у Китайській Народній Республіці» («Social Work and Ethnic Minorities' Social Development in the People's Republic

of China») досліджується роль соціальної роботи як інструменту сприяння соціальній інтеграції етнічних меншин у Китаї. Авторка аналізує, як державна соціальна політика підтримує розвиток етнічних громад, забезпечуючи доступ до базових соціальних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та працевлаштування. Е. Сміт підкреслює, що важливим аспектом соціальної роботи є врахування культурної специфіки національних меншин [32].

Культурологічний підхід у дослідженні етнополітики КНР зосереджується на аналізі взаємодії культур, традицій та ідентичності етнічних груп у контексті державної політики. Цей підхід акцентує увагу на тому, як культура формує основи етнічної самобутності, впливає на інтеграцію етнічних меншин у загальнонаціональне суспільство та збереження їхньої культурної спадщини. Однією з таких робіт є книга Хаїван Юена «Китайські етноси та їх культура», оскільки автор пропонує огляд основних культурних особливостей різних етнічних груп Китаю, включаючи їхні традиції, мову та релігію. У монографії акцентується на тому, як держава використовує ці елементи для зміцнення національної єдності [34].

У роботі Сяовой Цзан «Довідник про етнічні меншини в Китаї» («Handbook on Ethnic Minorities in China») культурологічний підхід виражений у дослідженні інтеграції та асиміляції етнічних меншин. Автор аналізує, як держава намагається зберігати баланс між збереженням унікальних культурних особливостей меншин та створенням спільної національної ідентичності [35].

Отже, можна стверджувати про високий науковий інтерес до теми багатонаціональності та етнічної політики КНР. Однак, джерельна база, попри свій великий обсяг, який включає як законодавчі акти, так наукові дослідження, є доволі неоднозначною. Законодавчі акти мають здебільшого декларативний зміст, із недостатньо розробленими механізмами реалізації прав етнічних меншин. Проблемою також є обмежена регіональна автономія

та орієнтація багатьох нормативних документів переважно на економічні цілі, а не на захист культурної ідентичності меншин.

Разом із тим, наукові дослідження, хоча й забезпечують цінний аналітичний матеріал, часто страждають від політичної заангажованості, браку емпіричних даних та нерівномірного висвітлення різних етнічних груп.

Загалом, джерельна база забезпечує достатній фундамент для вивчення проблематики, однак вимагає критичного підходу для врахування її обмежень. Комплексний аналіз дозволяє сформулювати більш збалансоване та цілісне уявлення про етнічну політику КНР, враховуючи як позитивні, так і проблемні аспекти її реалізації.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Багатонаціональність Китаю є складним феноменом, що потребує чіткого визначення ключових понять. Понятійно-категоріальний апарат дослідження формує базу для розуміння етнічної ідентичності, взаємодії етнічних спільнот та особливостей етнополітики Китаю.

Одним з ключових понять у даній темі є «етнічна група», яке є об'єктом дискусій серед дослідників усього світу. У роботі за основне тлумачення цього терміну взято визначення американського дослідника В. Зелінського, що у роботі «Загадка етнічності: ще одна американська дилема» зазначив, що етнічна група – це «будь-яка суттєва сукупність осіб, які сприймаються ними самими та/або іншими як такі, що поділяють унікальний набір культурних та історичних спільних рис» [36, с. 43], проте сам автор заявляє, що значення поняття «етнічна група» не є постійним і весь час змінюється.

Український вчений О. М. Куць вказував, що етнічним групам характерні такі ознаки, як «особлива культура, мова, релігія та психологія солідарності між її членами» [19, с. 17], що можна вважати критеріями визначення певної групи як етнічної.

У цьому контексті важливим є також розрізнення понять «старі» та «нові» етнічні групи. Так, тайванський дослідник Фу-Чан Ван пояснював «нові» етнічні групи як ті, що виникли після 2000-х років в результаті шлюбів представників «старих» вкорінених етнічних груп з мігрантами [33, с. 80], що у свою чергу ускладнює процес визначення даного поняття.

У статті «Конституційна модель етнонаціональної політики Китаю» В. Явір включає «етнічну групу» (та інші етноспільноти) до поняття «етнічність», використовуючи підхід західних дослідників та протиставляючи його пострадянському терміну «етнічність», що трактується як етнічна приналежність [21, с. 146], адже на думку дослідниці такий підхід більше відповідає Конституції КНР.

Наступним важливими поняттями є «національна меншина» та «етнічна меншина». У певному пласті досліджень ці терміни ототожнюються, проте їх доцільніше розділяти. Так, дослідниця Л. Клименко у статті «Національні меншини та їх право на користування рідною мовою» підкреслює, що «етнічна меншина» охоплює більшу групу людей, а саме: «усі особи певної національно-етнічної приналежності, які проживають на законних підставах у межах конкретної держави, є її громадянами та за її межами не мають власної держави» [18, с. 90], а не лише осіб етнічної групи, які проживають в іншій державі.

Більше того, відповідне визначення «національної меншини» прописане в Законі України «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України»: «національна меншина (спільнота) – стала група громадян України, які не є етнічними українцями, проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів...» [4].

Цікавим є те, що в англійській версії Конституції Китаю переважно фігурують поняття «етнічна група», «етнічна меншина», зокрема «етнічні автономні райони», проте з огляду на свою етнополітику КНР використовує поняття «китайська нація», в якому об'єднує етнічні групи [6]. Однак китайською мовою на позначення «етнічною меншини» чи «національної

меншини» використовується вираз 少数民族 (пінїнь: shǎoshù mínzú), де 民族 позначає як «етнічну групу», так і «національність».

У статті «Етнічна ідентичність як соціокультурний і соціально-психологічний феномен» І. Данилюк характеризує етнічну ідентичність як «результат когнітивно-емоційного процесу усвідомлення себе представником етносу, певний ступінь ототожнення себе з ним і відокремлення від інших етносів» [16, с. 155]. Більше того, дослідник зазначає, що етнічна ідентичність може зберігатися навіть без єдиної мови, території, стійких культурних ознак, за умови, що певна етнічна група усвідомлює свою особливість.

Питання етнічної ідентичності в КНР стоїть доволі гостро, адже у 1950-х роках уряд дозволив всім етнічним групам подавати заявки на отримання статусу етнічної меншини і тоді лише 55 з понад 400 груп його отримали. Разом із тим, чимало громадян Китаю ідентифікували себе як представники титульної етнічної групи Хань (особливо до початку XXI століття) [34]. Тому хоч відповідно до офіційних документів Китаю та китайських дослідників, йдеться лише про етнічну ідентичність 56 груп, насправді це набагато більш складне та недостатньо вивчення поняття.

У контексті багатонаціональності Китаю важливим є й етнічна ідентичність мешканців Тайваню, оскільки складність полягає не лише на відокремленні тайванців від материкового Китаю, а й у врахуванні корінних народів острова. Чен Фен Ши говорить про те, що тайванцям притаманне розуміння національної ідентичності як такої, що «народжується природним шляхом і, по суті, складається з об'єктивно спостережуваного ядра, будь то у формі расових/фізичних рис або мовні, релігійні та інші культурні характеристики» [31, с. 90], де особлива увага звертається саме на мовні відмінності.

Вивченню етнополітики також присвячено чимало робіт. Так, О. Куць визначає етнополітику як «діяльність суб'єктів (держави і етноспільнот), спрямовану на досягнення стабільності поліетнічного суспільства через

урахування, узгодження й розв'язання їх інтересів і вимог» [19, с. 36]. О. Антонюк також зазначає, що етнополітика держави має базуватися на закономірностях зростання національної самосвідомості, існуванні етнічної гетерогенності населення, взаємодії національного фактору з економічним, соціально-політичним та правовим [12, с. 24].

Хоч конкретного визначення моделі етнічної політики КНР немає, проте засади етнонаціональної політики Китаю закріплені в Конституції, де продекларовано низку принципів, які спрямовані на захист прав етнічних меншин. Більше того, в Конституції є секція 6 «Автономні органи етнічних автономних районів», що демонструє рівень забезпечення прав національних меншин на самоврядування [6]. Окрім того, діє ціла низка пільгових політик для представників етнічних меншин. Однак суттєвою проблемою є розбіжності між офіційно закріпленими положеннями та їхнім виконанням.

Джеймс Лейбольд у праці «Етнополітика в Китаї: чи реформа неминуча?» стверджує, що нинішня етнічна політика Китаю ґрунтується на марксистсько-ленінській теорії та на досвіді СРСР, який виходить із припущення, що після остаточної перемоги революції етнокультурні відмінності зникнуть, а доти варто забезпечувати етнічним меншинам захист і державне визнання, аби уникнути шовінізму та мати їхню лояльність [27, с. 5-6].

Тим не менш, ще в преамбулі Конституції виражається визнання вкладу меншин у розвиток країни: «Як перемога в Новій демократичній революції Китаю, так і успіхи в її соціалістичній справі були досягнуті китайським народом усіх етнічних груп під керівництвом Комуністичної партії Китаю та керівництвом марксизму-ленінізму та Мао Цзедуна...» [6].

Отже, для всебічного аналізу багатонаціональності та етнополітики КНР необхідно чітко визначити ключові поняття, використані в дослідженні. Понятійно-категоріальний апарат формує основу для вивчення специфіки етнічних відносин, ідентичності та політики, спрямованої на забезпечення прав етнічних меншин у Китаї. Водночас, поняття мають різні інтерпретації,

що змінюються з розвитком суспільства, а їх розуміння визначається культурними, мовними й соціальними чинниками. Це підкреслює складність формування єдиної політики для багатонаціональної держави.

1.3. Соціально-політичний та економічний профіль Китаю

Китайська Народна Республіка є однією з найбільших країн світу за площею та населенням. Розташована у Східній Азії, вона охоплює територію понад 9,6 км², що робить її третьою за площею країною у світі після Росії та Канади. Китай межує з 14 країнами: Монголією на півночі; Росією та Північною Кореєю на північному сході; В'єтнамом, Лаосом, М'янмою (Бірмою), Індією, Бутаном і Непалом на півдні; Пакистаном на південному заході; Афганістаном, Таджикистаном, Киргизстаном і Казахстаном на заході. Крім того, через моря Китай має морські кордони з Південною Кореєю та Японією, які розташовані за Жовтим морем. На сході країна омивається Жовтим морем, Східно-Китайським морем, а на південному сході – Південно-Китайським морем.

Рельєф Китаю дуже різноманітний: на заході розташовані високогірні плато (Тибетське нагір'я, Гімалаї), пустелі (Такла-Макан, Гобі), а на сході – родючі рівнини (Велика Китайська рівнина) та низовини. Найвища точка – гора Еверест (Джомолунгма, 8848 м), яка знаходиться на кордоні з Непалом.

Клімат Китаю різноманітний через велику територію. На півдні переважає субтропічний та тропічний клімат з високою вологістю та сезоном мусонів. На півночі – континентальний клімат з холодними зимами та спекотним літом. У центральних та західних регіонах клімат більш сухий, з різкими перепадами температур. Пустельні регіони (наприклад, Гобі) характеризуються екстремальними умовами: спекотним днем та холодними ночами.

Китай, з огляду на свої географічні та кліматичні особливості, часто потерпає від природних катастроф. Основні зони надзвичайних ситуацій:

долини Янцзи та Хуанхе, де регулярно трапляються повені; західні та південно-західні регіони з активними тектонічними розломами, де часті землетруси; північ і захід, зокрема пустеля Гобі, що потерпає від бур; та південний схід уздовж узбережжя, який страждає від тайфунів. Уряд Китаю вживає заходів для протидії наслідкам цих катастроф – будує греблі, створює системи попередження та реалізує екологічні програми.

Китай включає 33 адміністративні одиниці, що безпосередньо підпорядковуються центральному уряду. До їхнього складу входять 22 провінції, 5 автономних регіонів, 4 міста центрального підпорядкування (Чунцін, Пекін, Шанхай і Тяньцзінь) та 2 спеціальні адміністративні райони – Гонконг і Макао. Острів Тайвань, який має власну адміністрацію з 1949 року, залишається частиною дискусії щодо територіального статусу [45].

Китайська Народна Республіка є єдиною країною серед постійних членів Ради Безпеки ООН, де політична влада повністю належить Комуністичній партії Китаю (КПК). Партія відіграє провідну роль у всіх сферах державного управління та суспільного життя. Завдяки розгалуженій бюрократичній системі КПК здійснює контроль на всіх рівнях – від центральних органів влади до місцевих структур.

КПК прийшла до влади у 1949 році та сьогодні об'єднує близько 99 мільйонів членів, що складає менше 7% населення країни. Центральний комітет, очолюваний Генеральним секретарем, є головним органом управління партії. Найважливіші рішення ухвалює Постійний комітет Політбюро, до якого входять 7 осіб.

Найвищий законодавчий орган Китаю – Всекитайські збори народних представників (ВЗНП), що налічує близько 3000 депутатів і відповідає за ухвалення законів, державного бюджету та планів розвитку. Політична консультативна рада виконує дорадчі функції, об'єднуючи представників науковців, підприємців, релігійних діячів та малих партій, що співпрацюють із КПК. Серед основних департаментів КПК – організаційний відділ, департамент пропаганди, департамент об'єднаного фронту, комісія з

політичних і правових справ, міжнародний відділ. За правління Сі Цзіньпіна створено Національну комісію безпеки та Центральну комісію зовнішніх справ, які посилили вплив партії на державну політику [67].

Корупція в Китаї залишається серйозним викликом попри масштабні зусилля уряду та КПК. Вона зумовлена централізацією влади, бюрократією та швидким економічним зростанням, що створює сприятливі умови для зловживань. Її розслідують спеціалізовані органи: Центральна комісія з дисциплінарної перевірки (ЦКДП) та створена у 2018 році Національна комісія нагляду, яка контролює державних службовців. Відповідно до останнього звіту Transparency International показник КНР впав на 3 позначки і станом на 2023 становив 42 (за шкалою від 100 «дуже чиста» до 0 «дуже корумпована») (рис. 1.1) [83].

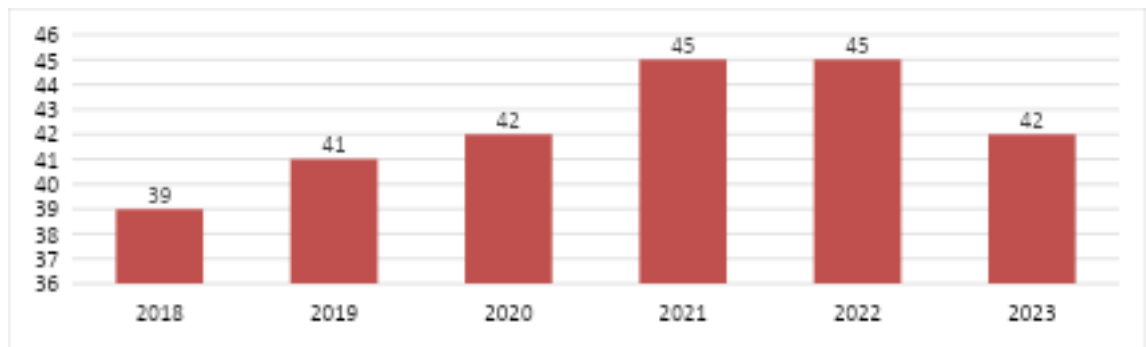

Рис. 1.1 Індекс сприйняття корупції в КНР впродовж 2018–2023 рр.

Складено авторкою за джерелом: [83]

Важливим чинником погіршення міжнародного сприйняття боротьби з корупцією в КНР стало те, що в 2023 році в Китаї було зафіксовано рекордну кількість випадків корупції, що привернуло увагу як всередині країни, так і на міжнародному рівні. За даними Центральної комісії з дисциплінарною перевірки, дисциплінарні стягнення отримали 110 000 чиновників Комуністичної партії Китаю (КПК), що на 13% більше, ніж у 2022 році [66].

Окрім корупції, однієї з проблем політичної системи КНР є низький рівень демократії. КНР має стабільно низький рівень демократії за шкалою Economist Intelligence Unit (EIU), що підтверджує її авторитарний характер.

Аналізуючи показники, опубліковані The Economist Group (рис. 1.2), можна помітити, що в 2019 році Китай мав індекс 3,3, але вже у 2020 році показник знизився до 2,3. Це пов'язано з посиленням контролю Комуністичної партії Китаю (КПК) над політичним життям, придушенням протестів у Гонконгу та жорсткими заходами в період пандемії COVID-19. У 2021 році індекс опустився до 2,2, а в 2022 – до 1,9. Цей період характеризувався посиленням цензури, контролю над соціальними мережами, політичними репресіями, а також подальшим зміцненням влади Сі Цзіньпіна, який отримав безпрецедентний третій термін на посаді лідера КПК. У 2023 році індекс зріс до 2,1, адже через економічні проблеми (криза в секторі нерухомості, падіння інвестицій) влада більше зосередилася на економічних реформах, ніж на посиленні політичного тиску.

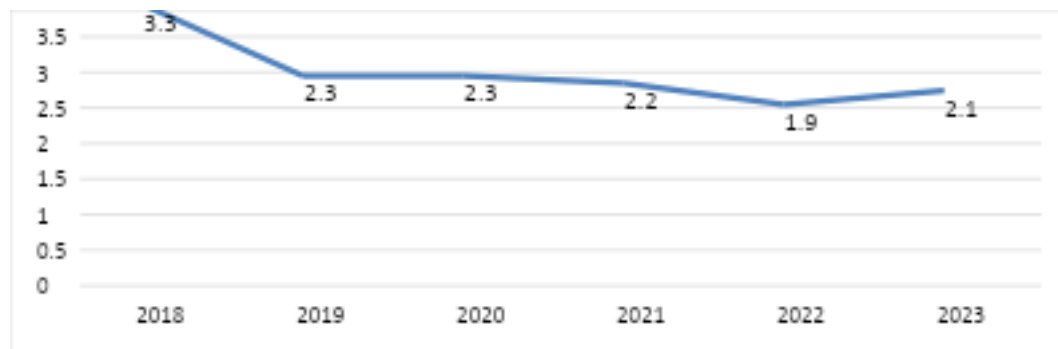

Рис. 1.2 Індекс демократії в КНР у 2018-2023 р.

Складено авторкою за джерелом: [59]

Соціальний профіль Китаю характеризується значними демографічними, культурними та соціальними змінами, які відбувалися впродовж останніх десятиліть. Населення Китаю становить 1,4 мільярда осіб, що становить близько 17% населення світу. Однак країна стикається з низкою демографічних викликів.

Однієї з їхніх причин є політика «однієї дитини» в Китаї, офіційно запроваджена у 1980 році, мала на меті стримати швидке зростання населення. Вона включала суворі заходи контролю, такі як фінансові стимули для дотримання, штрафи для порушників, а в деяких випадках – примусові стерилізації та аборти.

Водночас національні меншини мали певні винятки з цього правила. Для багатьох етнічних груп, таких як тибетці, уйгури та інші меншини, діяли пом'якшені обмеження, дозволяючи їм мати двох або більше дітей. Це було частиною політики залучення та підтримки культурного розмаїття, хоча водночас уряд КНР застосовував інші засоби контролю, особливо серед уйгурського населення у Сінцзяні.

Крім того, багато дітей, народжених поза квотою, залишалися без офіційної реєстрації, що обмежувало їхні права на освіту та соціальне забезпечення. У 2015 році політику скасували, дозволивши народжувати двох дітей, проте очікуваного зростання народжуваності не відбулося через високі витрати на виховання дітей, брак соціальної підтримки та зміну суспільного ставлення до великих сімей [71].

Політика сприяла зниженню народжуваності, але призвела до демографічних проблем: старіння населення, дефіциту робочої сили та гендерного дисбалансу через перевагу народження синів.

Аналізуючи статево-вікову піраміду населення КНР за 2024 рік (рис. 1.3), можна зробити висновок про старіння населення. Частка дітей 0–4 років значно нижча, ніж у вікових групах 30–50 років, що свідчить про зниження народжуваності, яке пов'язане з наслідками політики «однієї дитини» (1979–2015) та економічними чинниками (високі витрати на освіту, житло тощо). Частка населення 50+ років більша, ніж молодих вікових груп, що вказує на старіння нації, що може призвести до проблем із соціальним забезпеченням та дефіцитом робочої сили (Дод. А).

Соціальна структура Китаю також відзначається значною етнічною різноманітністю. Китай не лише найбільш густонаселена країна світу, а й одна з найетнічно різноманітніших, що впливає на його культурний, економічний та політичний розвиток. У Китаї офіційно визнано 56 етнічних груп (民族, *mínzú*), серед яких народність хань (汉族, *Hànzú*) є домінуючою, складаючи 91,59% населення. Решта 55 груп класифікуються як «національні меншини» (少数民族, *shǎoshù mínzú*) і мають важливе значення у формуванні

культурної, соціальної та політичної багатоманітності країни. Серед численних етнічних груп Китаю найбільші за чисельністю – чжуани, хуейці, маньчжури, уйгури, тибетці, монголи, казахи, мяо, ї, туцзя, донг, буеї, яо, бай, корейці, хані, лі та дай. Представники національних меншин проживають у різних регіонах країни, проте найбільша їхня концентрація спостерігається в автономних районах і західних провінціях, таких як Сіньцзян, Тибет, Внутрішня Монголія, Гуансі, Нінся, Юньнань, Гуйчжоу та Цинхай [53].

Етнічна різноманітність регіонів доповнює складний демографічний профіль країни, який також визначається процесами урбанізації та швидкого економічного зростання, що зосереджують населення у великих містах і мегаполісах (рис.1.4).

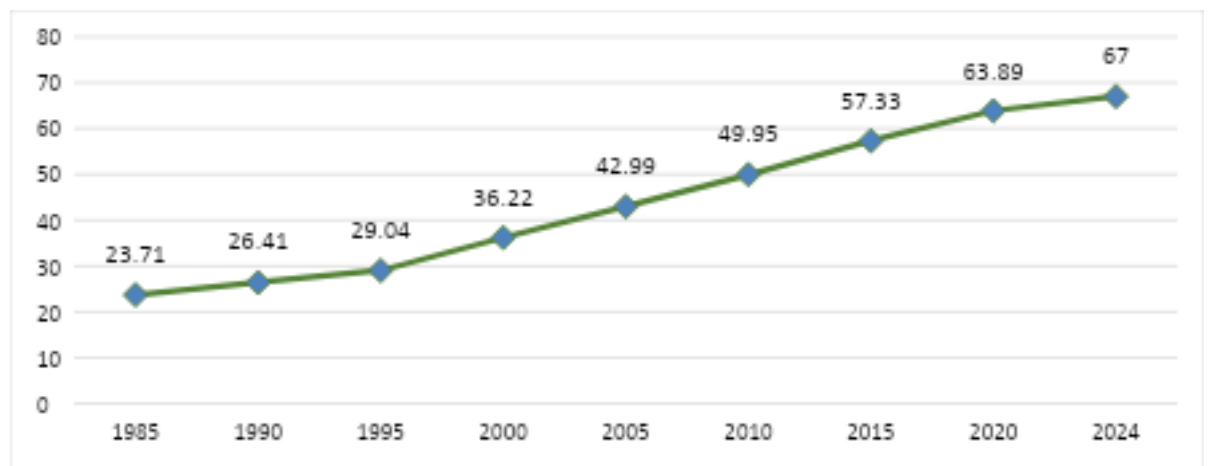

Рис. 1.4 Рівень урбанізації в КНР у 1985-2024 рр. (дані подані у %)

Складено авторкою за джерелом: [55]

Урбанізація є одним із ключових соціальних трендів у Китаї. За останні 30 років частка міського населення зросла більше ніж на 40%. Це пов'язано зі стрімким економічним розвитком, який стимулював міграцію до міст у пошуках роботи та кращих умов життя. Великі міста, такі як Шанхай, Пекін та Гуанчжоу, стали центрами економічного та соціального розвитку.

Однак зростання міст супроводжується як покращенням умов життя, так і новими викликами. Індекс якості життя на 2025 рік оцінює Китай у 121,4 бала, що є відносно високим показником, хоча країна все ще поступається багатьом розвиненим державам. Серед сильних сторін – висока купівельна

спроможність (80,0), доступна вартість життя (30,7) та ефективна система охорони здоров'я (68,7), що сприяє стабільності соціального середовища.

Водночас Китай стикається з серйозними проблемами. Високе забруднення повітря (77,3) негативно впливає на здоров'я населення, а доступність житла (28,5) та затори на дорогах (38,7) залишаються викликами для мешканців великих міст [74].

Попри ці проблеми, китайська економіка за останні десятиліття зазнала вражаючого зростання, перетворившись на другу за величиною економіку світу (рис. 1.5).

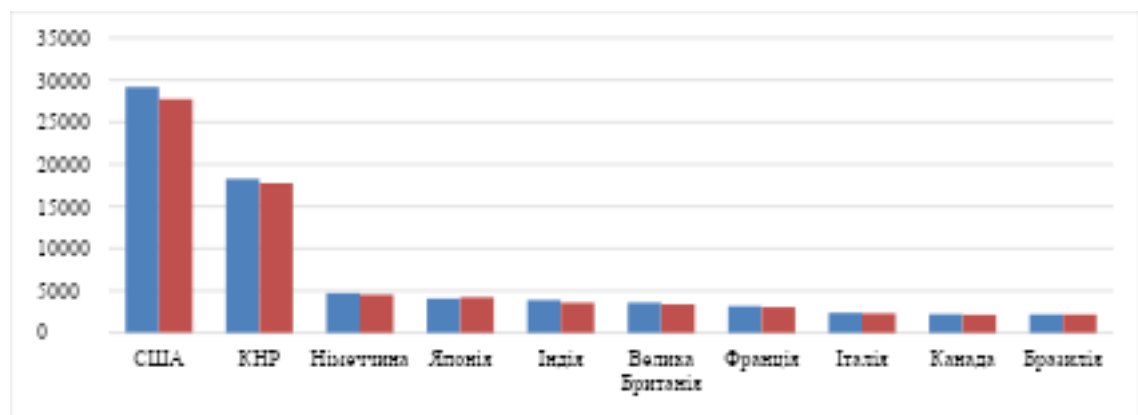

Рис. 1.5 Топ-10 країн за ВВП у 2024 та 2023 роках (у млрд доларів США)
Складено авторкою за джерелом: [58]

Валовий внутрішній продукт (ВВП) Китаю є одним із найбільших у світі (у 2024 році він склав 18,28 трлн дол. США), що відображає масштаби його економіки та високий рівень розвитку виробництва, торгівлі й інновацій. Так, за останнє десятиліття ВВП Китаю зріс майже на 8 трлн доларів (рис. 1.6).

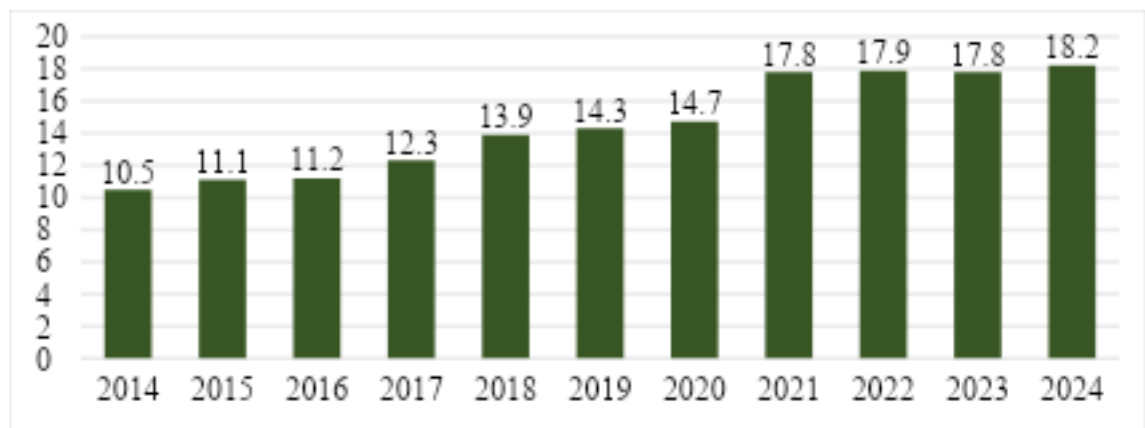

Рис. 1.6 ВВП КНР в період 2014–2024 рр. (трлн дол.)

Складено авторкою за джерелом: [48]

Цей результат частково відображає наслідки економічної моделі країни, яка поєднує ринкові механізми з сильним державним контролем, відомої як державний капіталізм. З моменту реформ 1978 року Китай поступово перейшов від централізованої планової економіки до соціалістичної ринкової системи, де ключові сектори, такі як енергетика, транспорт і фінанси, залишаються під контролем держави, тоді як приватний сектор активно розвивається.

Один із головних принципів цієї моделі – пріоритет економічного зростання («growth first strategy»). Уряд Китаю надає першочергове значення швидкому економічному розвитку, навіть якщо це супроводжується такими проблемами, як нерівномірний розподіл доходів або дисбаланс між споживанням та інвестиціями. Це дозволило досягти значного зростання ВВП, але також призвело до низки економічних і соціальних викликів.

Держава активно втручається в економічний розвиток, особливо на регіональному рівні, використовуючи адміністративні механізми та систему розподілу податків. Це сприяє перерозподілу доходів на користь капіталу й держави, зменшуючи частку споживання в ВВП і збільшуючи частку інвестицій, що веде до дисбалансу між споживанням та інвестиціями. Споживання недостатнє для поглинання всього обсягу виробництва, що спричиняє надмірне інвестування та залежність від експорту [25, с. 4–9].

У 2024 році економіка Китаю досягла зростання на 5%, що відповідає встановленим урядом цілям. Однак цей показник є одним із найнижчих за останні десятиліття, не враховуючи період пандемії COVID-19. Зростання ВВП забезпечувалося переважно промисловим виробництвом та експортом, тоді як внутрішнє споживання залишалося слабким [80].

Фінансова політика країни має як сильні, так і слабкі сторони. Державні фінанси демонструють бюджетний дефіцит, оскільки доходи бюджету (3,06 трлн доларів) значно поступаються витратам (3,97 трлн доларів). Така ситуація є наслідком активної ролі держави в економіці, яка спрямовує значні

ресурси на підтримку стратегічних секторів та інфраструктурні проєкти (табл. 1.1; Дод. Б).

Китай, маючи потужну ресурсну базу, є ключовим гравцем на світовому ринку сировини, що забезпечує йому економічну стабільність і стратегічний вплив. Він володіє великими запасами вугілля, нафти, газу, залізної руди, міді, бокситів і контролює понад 70% світового видобутку рідкоземельних металів. Серед важливих неметалевих ресурсів — фосфорити та графіт [90].

Китай утримує позицію найбільшого світового експортера та ключового гравця у міжнародній торгівлі. У 2024 році Китай встановив новий рекорд у зовнішній торгівлі, досягнувши 43,85 трильйона юанів (5,98 трлн доларів), що на 5% більше, ніж у попередньому році. Експорт збільшився на 7,1% і склав 25,45 трильйона юанів, тоді як імпорт зріс на 2,3%, досягнувши 18,39 трильйона юанів [87].

Вперше понад половина всього торговельного обороту припала на країни, що входять до ініціативи «Один пояс, один шлях», де зростання склало 6,4%. Ініціатива "一帶一路" (Yīdài Yīlù), або «Один пояс, один шлях», запущена у 2013 році, є ключовою стратегією Китаю, спрямованою на розвиток інфраструктурних та торговельних зв'язків із понад 150 країнами світу. Первісно орієнтована на Євразію, вона з часом охопила Африку, Латинську Америку та Океанію. Основними партнерами Китаю в межах цієї ініціативи є Пакистан, Росія, Казахстан, Індонезія, Сербія, Саудівська Аравія та багато африканських держав.

За понад 10 років у проєкт було вкладено близько 1 трлн доларів, із яких 600 млрд доларів спрямовано на будівельні контракти, а 420 млрд доларів – на нефінансові інвестиції. Однак ініціатива стикається з викликами. Багато країн-реципієнтів, зокрема Шрі-Ланка, Лаос та Замбія, мають проблеми з виплатою боргів, що призвело до перегляду умов кредитування. Станом на 2024 рік загальна заборгованість перед Експортно-імпортним банком Китаю перевищила 300 млрд доларів. Саме тому КНР тепер більше зосереджується

на інвестиціях, спрямованих на технологічне співробітництво та енергетику [88].

Основними регіонами збуту китайського експорту у 2024 році залишаються США, Європейський Союз, АСЕАН, Гонконг, Японія та Південна Корея. Загальний обсяг експорту перевищив 3,5 трлн доларів США, при цьому найбільшу частку займають електроніка, машини та промислове обладнання. Серед ключових товарів – смартфони, напівпровідники, комп’ютери, а також електромобілі, експорт яких зріс на 13,1% у порівнянні з попереднім роком. Крім того, Китай значно наростив постачання високотехнологічного обладнання та продукції машинобудування, яка тепер становить 59,4% загального експорту [87].

Щодо імпорту, Китай закуповує великі обсяги машин, електронних компонентів, нафти, природного газу та сільськогосподарських товарів. Основними постачальниками залишаються США, ЄС, Південна Корея, Японія, Австралія, Бразилія та Росія. США постачають Китаю значні обсяги сої, м’яса та енергоресурсів, тоді як Австралія та Бразилія забезпечують китайський ринок сировинними матеріалами та сільськогосподарською продукцією. Росія, у свою чергу, залишається важливим партнером у постачанні нафти та газ [51].

У Глобальному інноваційному індексі (GII) 2024 Китай посів 11-те місце, ставши єдиною країною із середнім рівнем доходу в топ-30 (рис. 1.7).

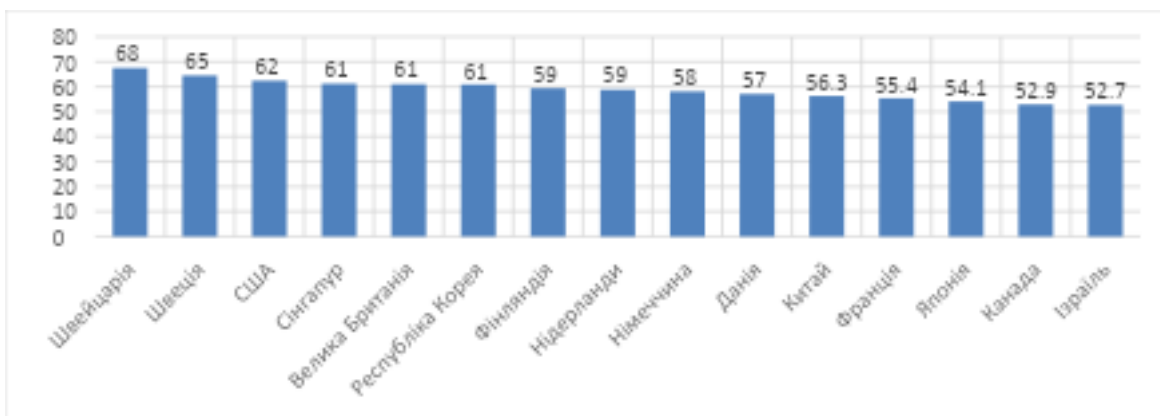

Рис. 1.7 Топ-15 країн за глобальним інноваційним індексом у 2024

Складено авторкою за джерелом: [61]

Це результат активних інвестицій у R&D, розвитку 26 науково-технологічних кластерів і стратегічних програм, зокрема «Outline for Building an Intellectual Property Powerhouse (2021-35)», що посилила захист інтелектуальної власності та сприяла патентній активності. Серед ключових переваг — лідерство у високотехнологічному експорті (електромобілі, ШІ, біотехнології) та створення потужних інноваційних екосистем у таких містах, як Шеньчжень і Пекін.

Водночас Китай стикається з викликами: залежністю від імпортованих напівпровідників, торговельними обмеженнями США та ЄС і сумнівами щодо реальної ефективності великої кількості зареєстрованих патентів. Попри це, країна зміцнює позиції завдяки масштабним інвестиціям і розвитку технологічних кластерів [52].

Китай у 2024 році показав покращення своєї позиції у рейтингу конкурентоспроможності, піднявшись на 14 місце серед 67 країн [85]. Це свідчить про зростаючу стабільність економіки та здатність країни адаптуватися до глобальних викликів. Однією з головних переваг Китаю залишається його потужна внутрішня економіка, яка є другою найбільшою у світі. Високі темпи зростання ВВП та велика місткість ринку роблять його привабливим для бізнесу, а низький рівень інфляції вказує на ефективність монетарної політики. Значним чинником конкурентоспроможності залишається і технологічна база, адже Китай продовжує лідирувати у сферах 5G, штучного інтелекту та напівпровідників, що підтримується масштабними інвестиціями у наукові дослідження.

Країна також має переваги у сфері міжнародних інвестицій, адже загальний обсяг прямих інвестицій залишається високим. Це підсилюється активною участю в ініціативі «Один пояс, один шлях», яка допомагає Китаю розширювати економічний вплив у різних регіонах. Робоча сила залишається однією з найбільших у світі, що сприяє економічній динаміці та забезпечує країну людськими ресурсами для подальшого розвитку (табл. 1.2; Дод. В).

Водночас Китай стикається з низкою серйозних викликів. Одним із найбільших є міжнародна торгівля, адже торгові обмеження та санкції з боку США і ЄС ускладнюють доступ до ключових ринків. Через це країна змушена шукати нові можливості для експорту та диверсифікувати торговельні зв'язки.

Більше того, високий рівень державного контролю в КНР та недостатня прозорість є головною відмінністю між Китаєм та Сінгапуром (країна, що посіла перше місце в рейтингу). Бізнес-середовище залишається досить регульованим, що впливає на розвиток приватного сектору.

Фінансова система також має певні ризики, особливо через значне боргове навантаження регіональних урядів і кризу у сфері нерухомості. Падіння великих забудовників створює нестабільність, що може мати довготривалі наслідки для економіки.

Отже, Китай – авторитарна держава з централізованим управлінням, де вся політична влада належить Комуністичній партії Китаю (КПК). В останні роки спостерігається посилення політичного контролю, цензури та репресій, що підтверджується низькими показниками демократії. Країна стикається зі значними соціальними викликами: демографічна криза, старіння населення та гендерний дисбаланс, що є наслідками колишньої політики «однієї дитини». Незважаючи на урбанізацію та економічне зростання, проблеми корупції залишаються серйозними.

Китайська економіка є другою за величиною у світі, поєднуючи державний контроль із ринковими механізмами. Високий рівень конкурентоспроможності, технологічний розвиток та інвестиції в інновації забезпечують стабільне зростання ВВП, однак воно залежить від експорту та державних інвестицій, а не внутрішнього попиту. Водночас країна стикається з борговими ризиками, кризою в секторі нерухомості та торговельними обмеженнями з боку США та ЄС. Попри ці виклики, Китай зберігає провідні позиції у світовій економіці, використовуючи технологічний прогрес та геоекономічну експансію для зміцнення своїх глобальних впливів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЕТНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОСТІ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

2.1. Аналіз конституційних засад етнонаціональної політики Китаю

Дослідження конституційних засад етнонаціональної політики Китаю є ключовим для розуміння особливостей її формування та реалізації. Конституційна модель визначає основні принципи регулювання етнонаціональних відносин, що відображають як історичний досвід країни, так і стратегічні орієнтири державної політики. Враховуючи, що конституційні положення мають концептуальний і перспективний характер, їх аналіз дозволяє не лише оцінити поточний стан етнонаціональної політики, а й передбачити напрями її подальшого розвитку.

Китайська модель етнонаціональної політики сформувалася під впливом історичних обставин та соціополітичних реалій і вирізняється поєднанням централізованого управління з конституційно закріпленими принципами автономії національних меншин. Причини появи саме таких конституційних засад у КНР слід шукати в політичному контексті після 1949 року. Новостворена держава прагнула одночасно легітимізувати своє панування на багатонаціональній території та запобігти розпаду країни. Тому Конституція закріпила принципи рівності та автономії – з одного боку як засіб демонстрації демократизму, з іншого – як інструмент контролю. Основні цілі полягали в інтеграції меншин у соціалістичну модель без ризику сепаратизму.

Однак розрив між задекларованими правами та реальною політикою призводить до глибоких наслідків. На соціальному рівні це спричиняє відчуття маргіналізації серед представників меншин, підрив довіри до держави та поява протестних настроїв. В економічному плані – нерівномірний доступ до ресурсів, освітніх і трудових можливостей. Політично — концентрація влади у руках ханьської більшості знижує

ефективність автономних структур, що фактично виключає меншини з процесу ухвалення рішень, які їх безпосередньо стосуються. У довгостроковій перспективі така ситуація може посилити напругу в прикордонних регіонах, що вже спостерігалось в Сіньцзяні, Тибеті й Внутрішній Монголії, де мали місце протести, хвилі репресій і жорсткі заходи безпеки.

Ще на самому початку преамбули Конституції КНР 1982 року зазначено, що «китайці всіх етнічних груп» зробили свій внесок у побудову культури нації, що є ознакою визнання та цінування багатоетнічності держави.

Стаття 4 закріплює рівність усіх національностей, забороняючи етнічну дискримінацію та сепаратизм. Окрім цього, вона гарантує право етнічних меншин на збереження та розвиток власних мов, культурних традицій та економічної діяльності [6]. Усі етнічні групи в Китаї, незалежно від чисельності, розвитку, традицій чи релігії, мають рівні права й обов'язки перед державою та суспільством, а також однаковий юридичний статус. На офіційному сайті уряду КНР зазначено, що етнічна рівність є основою національної єдності, яка, у свою чергу, гарантує стабільність і справжнє рівноправ'я [96]. Проте на практиці ці положення тлумачаться в контексті «єдності держави» та часто використовуються як обґрунтування для обмеження прав меншин. Наприклад, будь-яка форма культурного або політичного активізму, що інтерпретується владою як «сепаратизм», навіть без закликів до відокремлення, може каратися суворими репресіями. Такий підхід фактично розмиває межу між етнокультурною ідентичністю та політичною неблагонадійністю. Як наслідок, навіть мирне відстоювання права на збереження мови чи релігії може бути кваліфіковане як загроза національній безпеці.

На основі Розділу 6 «Автономні органи етнічних автономних районів» Конституції КНР було створено систему автономних адміністративних одиниць, до яких належать автономні райони, автономні префектури, автономні повіти та автономні селища. На сьогодні в Китаї існує 5

автономних регіонів (Сінцзян-Уйгурський, Тибетський, Нінся-Хуейський, Гуансі-Чжуанський, Внутрішня Монголія), 30 автономних округів, 120 автономних повітів (рис. 2.1) [96] (Дод. Г).

У ст. 113 вказано, що у народних зборах автономних областей повинні бути представники не лише домінуючої етнічної групи, але усіх, що проживають в регіоні. Це свідчить про увагу до всіх меншин, враховуючи те, що вони розселені не рівномірно по всій території країни.

Не менш важливим є й те, що ст. 114 закріплено, що керівні посади автономних органів мають займати представники груп, що користуються регіональною автономією. Ця норма спрямована на збереження культурної та етнічної ідентичності меншин у межах автономних регіонів. Вона формально гарантує представництво місцевих етнічних груп у владі, що робить Конституцію ретельно продуманою та справедливою у теорії. На практиці, хоча посада голови автономного району офіційно займається представником титульної національності, реальна влада часто зосереджена в руках секретаря партійного комітету Комуністичної партії Китаю (КПК) у відповідному регіоні. Ця посада, як правило, обіймається представником ханьської національності, яка є домінуючою в країні, а реальний вплив етнічного представництва на політичні рішення залишається обмеженим. Окрім офіційної вертикалі, діють також неформальні механізми нагляду та звітності перед центральною владою, які обмежують будь-які прояви політичної суб'єктності місцевих еліт. Це створює ситуацію, коли представники меншин виконують радше символічну функцію і не мають реальних важелів впливу на державну політику в регіоні. Так, наприклад, у Нінся-Хуейському автономному районі призначений секретарем партійного комітету КПК Нінся-Хуейського автономного району 28 березня 2022 року став Лян Яньшун, який є ханьцем [94]. Це певним чином обмежує автономію регіону, оскільки його політика формується відповідно до загальнодержавних пріоритетів, що впливає на врахування місцевих особливостей. Культурна політика Китаю спрямована на зміцнення національної єдності (на якій в

Конституції робиться значний акцент), що відображається в освітній сфері, де китайська мова відіграє провідну роль, а місцеві традиції адаптуються до загальнодержавних стандартів. Державне регулювання також охоплює релігійну сферу, зокрема контроль релігійних установ, враховуючи, що значна частина населення Нінся сповідує іслам.

У ст. 116 вказано, що за схвалення Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників можуть діяти автономні правила та місцеві нормативні акти, сформовані зборами народів етнічних автономних областей. У ст. 117 затверджено, що автономні органи можуть самостійно управляти своїми місцевими фінансами [6].

Далі ст. 118 формально надає автономним органам право самостійно планувати та керувати місцевим економічним розвитком, що підкреслює офіційну політику КНР щодо сприяння економічному розвитку етнічних регіонів. Стаття також передбачає, що держава повинна враховувати інтереси автономних територій при експлуатації ресурсів або заснуванні підприємств. На практиці, економічний розвиток у Китаї значною мірою керується централізованими планами, зокрема центральний уряд часто відіграє домінуючу роль у видобутку та використанні цих ресурсів. Наприклад, Сінцзян багатий на нафту, природний газ та інші корисні копалини. Центральний уряд КНР активно інвестує в видобуток цих ресурсів, що сприяє економічному розвитку регіону. Однак, виникають суперечки щодо розподілу прибутків та впливу видобутку на місцеве населення та екологію. Так, уйгурські активісти часто заявляють, що більшість вигод від видобутку ресурсів йде до ханьських китайців, а не до місцевих уйгурів. Більше того, є занепокоєння щодо екологічних наслідків видобутку, таких як забруднення води та повітря [69].

Відповідно до ст. 119 автономні органи етнічних автономних областей самостійно керують освітньою, науковою, культурною, оздоровчою та спортивною діяльністю, а держава (згідно зі ст. 122) має надавати фінансову, матеріальну і технічну підтримку [6]. Так, уряд КНР запровадив державну

політику фінансової підтримки освіти для етнічних меншин, що включає створення шкіл та надання грантів. Наприклад, з 1985 року тибетські діти з сімей селян та кочівників отримують безкоштовне харчування, житло та навчальні матеріали. З іншого боку, попри автономію, в останні десятиліття освіта у більшості регіонів стала переважно китайськомовною. Більше того, хоча кількість освітніх установ у регіонах меншин зросла, їх рівень часто нижчий, ніж у містах із переважним населенням ханьців [29].

Стаття 121 гарантує використання мов етнічних меншин у державному управлінні та судочинстві, зокрема право видавати офіційні документи двома мовами та виступати в суді рідною мовою. Водночас влада КНР поступово підсилює позиції путунхуа в освіті, адміністрації та ЗМІ. Так, у 2020 році масові протести у Внутрішній Монголії викликала реформа, яка передбачала заміну монгольської мови на стандартну китайську в низці ключових предметів, що було сприйнято як загроза мовній ідентичності місцевої громади [79].

Стаття 120 передбачає право етнічних меншин створювати власні органи громадської безпеки, що сприяє збереженню громадського порядку у відповідних автономних регіонах [6]. Проте в реальності рівень автономії цих органів є обмеженим, оскільки вони контролюються центральною владою. Зокрема, в Сіньцзяні створено спеціальні підрозділи безпеки, що діють у межах загальної політики боротьби з тероризмом, але водночас викликають занепокоєння правозахисних організацій щодо дотримання прав людини. Так, ще в жовтні 2001 року влада в Сіньцзян-уйгурському автономному регіоні заявила про боротьбу з «етнічними сепаратистськими і терористичними силами» [22, с. 10].

Отже, хоча Конституція КНР формально гарантує етнічним автономіям широкі повноваження, на практиці вони істотно обмежені централізованою владою. Регіони створено за історичним, а не етнічним принципом, механізму набуття автономії не існує, а ключові призначення контролює Компартія. Економічна, культурна й мовна автономія зведена до формальності:

централізоване планування й освітня уніфікація сприяють асиміляції. Утворюється правовий парадокс – офіційна модель декларує гармонію, але фактично поглиблює маргіналізацію й спричиняє протестні настрої (рис. 2.2) (Дод. Г).

Конституція КНР формально проголошує принципи рівності між етнічними групами та гарантує права на культурну й мовну автономію (табл. 2.1). Проте ці положення мають суперечливий, а подекуди – «двозначний» характер, що дозволяє уряду тлумачити їх відповідно до політичної (Дод. Д).

Сучасна етнополітика Китаю не ізольована від зовнішнього впливу. Міжнародний тиск через ситуацію в Сіньцзяні змушує Пекін коригувати риторику без зміни змісту політики. Глобалізація й розвиток ІТ ускладнюють збереження інформаційної монополії – попри цензуру, дані про утиски меншин просочуються назовні. Водночас ІТ-технології самі слугують інструментом контролю: у Сіньцзяні активно використовують біометрику, розпізнавання облич і масові дані, що викликає звинувачення у порушенні прав і дискримінації.

2.2. Порушення прав національних меншин в Китайській Народній Республіці

У КНР, попри офіційну риторику рівності 56 національностей, спостерігається системне посилення контролю над національними меншинами (табл. 2.2). Це проявляється в звуженні мовних прав, обмеженні релігійної свободи, тиску на культурні практики та переслідуванні активістів. Особливо жорстка політика реалізується щодо уйгурів, тибетців і монголів, включаючи спостереження, репресії та заходи асиміляції, що викликає занепокоєння міжнародної спільноти (Дод. Е).

Незважаючи на офіційні заяви китайського уряду про підтримку мовного розмаїття (зокрема, ст. 121 Конституції КНР), на практиці

спостерігається поступове витіснення мов національних меншин на користь північного діалекту китайської.

Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини (ОНЧНР) щодо ситуації в Сіньцзяні зазначає, що ще у 2014 році Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав висловлював занепокоєння жорсткими обмеженнями прав національних меншин щодо використання рідної мови, зокрема у викладанні, а також збереження історії та культури. Ці обмеження є частиною ширшої політики контролю за культурним життям етнічних груп у КНР.

Особливу увагу ООН приділила директиві 2017 року, виданій у Хотані – регіоні з переважно уйгурським населенням. У ній йшлося про перехід дошкільної, початкової та середньої освіти на китайську мову (путунхуа) з метою повного витіснення уйгурської мови до 2020 року. Директива також забороняла використання уйгурської мови в освіті, державному управлінні та на публічних заходах. За свідченнями опитаних ООНЧНР, з 2014 року в Сіньцзяні почалося закриття шкіл, які навчали уйгурською та казахською мовами, а вчителі втрачали можливість викладати рідною мовою.

Попри заяви китайської влади про підтримку мов меншин у шкільній програмі, фактично вони поступово витісняються китайською. Офіційно навчальні курси мовами етнічних меншин є обов'язковими для учнів 1–8 класів, а у старших класах – факультативними. Проте звіт ООН зазначає, що їхнє впровадження на практиці є вибірковим та обмеженим [84, с. 28–29].

Китайська освітня політика щодо етнічних меншин зазнає критики через дисбаланс у представленні їхніх культур та мов у навчальних програмах. Попри офіційні заяви про підтримку багатонаціональності, шкільні курси залишаються орієнтованими переважно на ханську культуру. Центральний контроль над змістом освіти обмежує включення історії, мистецтва та літератури меншин у підручники, а система вступних іспитів до університетів фактично не враховує мовні та культурні особливості етнічних громад.

Незважаючи на заходи підтримки, частка студентів із національних меншин у китайських університетах залишається меншою за їхню частку в населенні. У деяких регіонах школи, де навчання велося мовами меншин, були поступово закриті, а викладання переведено виключно на китайську мову. Брак належної репрезентації етнічних культур у державних школах змушує частину батьків віддавати дітей до релігійних навчальних закладів або взагалі відмовлятися від державної освіти, що сприяє високим показникам відсіву в таких регіонах. Водночас процеси глобалізації та економічних реформ сприяють поширенню китайської та англійської мов в етнічних районах, що ставить під загрозу збереження традиційних культур [29, с. 127–129].

У Китаї релігія перебуває під державним наглядом, особливо в регіонах із значним етнічним різноманіттям. Влада прагне забезпечити, щоб релігійні практики відповідали офіційній політиці та не впливали на суспільну стабільність. У деяких випадках це виражається в додаткових заходах контролю, регулюванні діяльності релігійних установ і навіть зміні їхнього статусу. У Тибеті здійснюється державний нагляд за буддистськими громадами, а релігійна практика регулюється офіційною політикою. У монастирях можуть розміщуватися державні символи, а релігійні лідери, зокрема Далай-лама, проживають за межами країни. Деякі монахи стикаються з обмеженнями у своїй діяльності.

Християнські громади в Китаї зіштовхуються з обмеженнями, зокрема щодо будівництва та функціонування церков. У деяких випадках релігійні споруди демонтуються або зазнають змін відповідно до державних вимог. Християнські тексти можуть піддаватися редакції з метою узгодження з офіційною ідеологією. Громади, що діють без державної реєстрації, нерідко змушені проводити богослужіння в приватному порядку [57].

З 2014 року в Сінцзяні активізувалися заходи з обмеження релігійної діяльності мусульманських меншин. А з 2017 року розпочалася масштабна кампанія, що включала закриття мечетей, заборону релігійних обрядів та

примусове «перевиховання». Багато місць поклоніння були зруйновані або перетворені на світські установи.

Під тиском влади мусульманське населення змушене відмовлятися від релігійних практик. Офіційна політика спрямована на поступове викорінення ісламу як частини етнічної ідентичності уйгурів, казахів та хуейців через масові затримання, судові переслідування та ідеологічний контроль [68].

Більше того, з 1 лютого 2024 року в Сіньцзяні запроваджено нові правила, що посилюють контроль над релігійною діяльністю. Вони передбачають узгодження релігійних вчень із державними цінностями, обмеження незалежних релігійних об'єднань і жорсткий нагляд за освітою, де навчальні заклади мають виховувати лояльність до влади.

Заборонено будь-який зовнішній вплив на релігійні громади, що особливо ускладнює діяльність католицької церкви. Священнослужителі зобов'язані підтримувати державну політику, а культові споруди мають відповідати «китайському стилю». Також регламентуються релігійні обряди, зокрема традиції мусульманських громад [41].

Впродовж останніх десятиліть політика Китаю щодо Сіньцзяню дедалі більше зосереджувалася на боротьбі з «екстремізмом» і контролі над місцевим населенням, особливо уйгурами та іншими мусульманськими меншинами. Одним із найсуперечливіших заходів стали так звані «центри професійної освіти», що почали з'являтися у 2014 році й досягли піку своєї діяльності у 2017–2019 роках. Офіційно китайський уряд заявляв, що ці заклади допомагають людям набути нових навичок та інтегруватися в суспільство, проте численні свідчення колишніх ув'язнених і правозахисних організацій розкривають іншу реальність.

Фактично ці установи стали центрами примусової ізоляції, де сотні тисяч, а за деякими оцінками – до трьох мільйонів людей утримувалися без суду. В таборах проводили інтенсивну ідеологічну обробку, змушували відмовлятися від своєї мови, культури та релігії. Існують також докази

використання примусової праці, а умови утримання часто супроводжувалися фізичним і психологічним насильством.

Під міжнародним тиском китайська влада оголосила про припинення роботи таборів у 2019 році. Деякі західні аналітики підтвердили, що значна частина цих установ справді закрилася. Однак журналістське розслідування швейцарської газети NZZ виявило, що ситуація значно складніша. Під час поїздки до Сіньцзяню у 2022 році журналісти оглянули 30 колишніх таборів і з'ясували, що хоча багато з них були залишені, деякі продовжують функціонувати, але тепер як звичайні тюрми.

Замість програми «перевиховання» Китай розширив мережу виправних закладів, куди потрапляють ті, кого раніше утримували у таборах. Наприклад, у місті Дабаньчен працює одна з найбільших в'язниць країни, розрахована на утримання до 10 000 осіб. Супутникові знімки також свідчать про суттєве розширення кількох інших виправних установ [76].

Окрім того, китайська правова система містить низку законодавчих норм, які використовуються для посилення державного контролю над етнічними меншинами. Основу цього контролю становлять положення Кримінального кодексу КНР, зокрема статті 103 та 105, що стосуються «сепаратизму» та «розколу держави». Вони формулюються досить широко, що дає змогу владі переслідувати не лише активістів, які відкрито виступають за розширення автономних прав меншин, а й осіб, що займаються збереженням культурної спадщини своїх народів. Будь-які заклики до мовної, релігійної або адміністративної самостійності можуть трактуватися як загроза територіальній цілісності країни та стати підставою для кримінального переслідування [7].

Додатковим інструментом контролю є Закон про боротьбу з тероризмом, ухвалений у 2015 році [10]. Він надає уряду широкі повноваження у сфері протидії «екстремістській» діяльності, однак відсутність чітких визначень дозволяє владі застосовувати його довільно. У практичному вимірі це означає, що підозри у причетності до екстремізму можуть висуватися навіть

за носіння традиційного одягу, відмова від участі в державній пропаганді або надання релігійної освіти дітям. Зокрема, у Сіньцзяні поліція отримала право здійснювати профілактичні затримання, перевіряти вміст мобільних телефонів та контролювати особисте життя уйгурів. Такі заходи створюють атмосферу страху та сприяють викоріненню етнічних і релігійних традицій.

Правові механізми контролю доповнює Закон про кібербезпеку 2017 року, який розширює державний нагляд за висловлюваннями в інтернеті [11]. Згідно з цим законом, платформи зобов'язані відстежувати та видаляти контент, що може бути розцінений як загроза національній безпеці або стабільності. Це означає, що навіть згадка про порушення прав національних меншин чи критику урядової політики може призвести до блокування облікового запису, адміністративного покарання або кримінальної відповідальності. У регіонах із значним етнічним населенням, таких як Сіньцзян і Тибет, влада також активно впроваджує системи цифрового стеження, що дозволяє аналізувати онлайн-активність громадян.

Один із головних інструментів цифрового стеження — біометричний нагляд: збір відбитків пальців, ДНК, райдужки ока та голосу для ідентифікації через централізовану базу. Також діє система розпізнавання облич, яка через тисячі камер відстежує пересування людей у реальному часі в громадських місцях, мечетях, на ринках і в житлових районах. Окремі системи повідомляють владу, якщо людина віддаляється більш ніж на 300 метрів від дому чи роботи. Громадяни зобов'язані встановлювати спеціальні додатки, що сканують їхні телефони й передають дані поліції. Мобільні пристрої часто перевіряють на вулицях. Уся зібрана інформація аналізується за допомогою штучного інтелекту та Big Data для виявлення «підозрілої поведінки», зокрема релігійної активності та контактів із закордоном [70].

Міжнародні правозахисні організації, зокрема Human Rights Watch та Amnesty International, зазначають, що попри офіційну риторику рівності, етнополітика КНР має виразний асиміляційний характер. У Сіньцзян-Уйгурському автономному районі з 2017 року зафіксовані масові

репресії проти уйгурів та інших мусульманських меншин, що включають затримання у «таборах перевиховання», систематичне катування, примусову працю, обмеження народжуваності, руйнування мечетей та інших об'єктів релігійної і культурної спадщини. Подібні процеси простежуються також у Тибеті та Внутрішній Монголії, де мандаринська мова витісняє національні, а приватні школи закриваються, що перетворює освітню систему на інструмент контрольованої асиміляції.

Міжнародна спільнота активно реагує на ці порушення. Зокрема, ООН, G7, ЄС та Організація ісламської співпраці неодноразово висловлювали стурбованість через системні утиски: обмеження свободи віросповідання, масові арешти, існування трудових таборів і широку цензуру. Однак ефективність зовнішнього тиску обмежується значним політичним та економічним впливом Китаю на міжнародні інституції [63].

Згідно з офіційною позицією КНР, заходи, вжиті в Сіньцзяні, спрямовані на боротьбу з екстремізмом і забезпечення стабільності в регіоні. Китайський уряд підкреслює, що ці дії мають на меті не лише боротьбу з тероризмом, а й гармонізацію суспільства та покращення добробуту громадян, зокрема через програми працевлаштування та навчання, які є добровільними. Водночас китайські посадовці стверджують, що міжнародні звинувачення у порушенні прав людини є політично вмотивованими або спотвореними. Зокрема, посол КНР у США неодноразово наголошував, що ці дії не спрямовані проти жодної етнічної чи релігійної групи, а лише націлені на стабільність і боротьбу з тероризмом [75].

У відповідь на ці порушення понад 40 країн та міжнародних організацій активно долучаються до засудження репресій у Сіньцзяні. На 47-й сесії Ради ООН з прав людини 44 країни підписали спільну заяву, висловлюючи серйозну стурбованість. США, Канада, Велика Британія, Австралія та Нідерланди є серед найактивніших учасників цієї кампанії. Парламенти кількох країн, зокрема Канади, Нідерландів і Чехії, офіційно визнали ці репресії геноцидом. Окрім того, США ухвалили Закон про права людини

уйгурів у 2020 році, а у 2021 році санкції були накладені на китайських чиновників з боку ЄС, Великої Британії та Канади [63].

Україна зазвичай займає виважену позицію щодо політики Китаю, уникаючи відкритої критики порушень прав людини в Сіньцзяні. Проте в 2021 році Київ опинився в центрі міжнародного скандалу через відкликання свого підпису під заявою 40 країн в ООН, яка засуджувала політику китайської влади щодо уйгурської меншини. За даними дипломатичних джерел, це рішення було ухвалене після тиску з боку Китаю, який, за неофіційною інформацією, пригрозив заблокувати постачання 500 тисяч доз вакцини CoronaVac в Україну [65].

Ще один інцидент, що викликав критику, стався 6 жовтня 2022 року, коли Україна не підтримала резолюцію Ради ООН з прав людини щодо розслідування можливого геноциду уйгурів у Китаї. Уже наступного дня представниця України в ООН Євгенія Філіпенко оголосила, що Київ бажає змінити свою позицію та висловити підтримку ініціативі. Однак оскільки голосування вже було завершене, переглянути його результати було неможливо [42].

Такі дії викликали значне невдоволення серед міжнародних партнерів України, а також спричинили критику всередині країни. Нейтральна або ухильна позиція Києва щодо китайських порушень прав людини пояснюється кількома ключовими факторами. По-перше, безпосередній тиск з боку Пекіна. Китай дедалі частіше використовує економічні та дипломатичні важелі впливу для придушення міжнародної критики, і ситуація з відкликанням підпису України під заявою в ООН є яскравим прикладом такої тактики. По-друге, економічні інтереси. Станом на 2021 рік Китай був найбільшим торговельним партнером України, займаючи понад 15% у загальному обсязі експорту. Втрата китайського ринку або погіршення економічних відносин могло б суттєво вдарити по українській економіці, особливо з огляду на залежність від експорту металургійної та аграрної продукції. Третім важливим фактором є стратегія української дипломатії

щодо Китаю в контексті війни з Росією. Київ намагався уникати конфронтації з Пекіном, сподіваючись на нейтралітет Китаю у війні або навіть на посередництво у переговорах з Москвою. Однак ця політика не дала очікуваних результатів: восени 2024 року західні розвідувальні джерела повідомили, що Китай надає військову допомогу Росії, включаючи постачання озброєння. Це ще раз підтвердило, що Пекін продовжує тісну співпрацю з Москвою, попри дипломатичні спроби України змінити його позицію.

Хоча міжнародна спільнота неодноразово висловлювала занепокоєння щодо порушень прав національних меншин у Китаї, особливо в Сінцзяні, через різні механізми, зокрема через заяви ООН, звіти правозахисних організацій та санкції окремих держав, значного прогресу в зміні ситуації не досягнуто. Це зумовлено кількома комплексними факторами, серед яких геополітичні інтереси провідних світових держав відіграють ключову роль. Китай є стратегічно важливим гравцем на міжнародній арені, і його економічний вплив на глобальні ринки не можна недооцінювати. Зокрема, західні країни, попри критику внутрішньої політики Китаю, часто віддають перевагу стабільним економічним зв'язкам з Пекіном, що обумовлює їхній дипломатичний підхід.

Крім того, суттєвим фактором є активне протистояння КНР в рамках дипломатії. Китай регулярно блокує ініціативи в Раді Безпеки ООН, застосовуючи своє вето, що зводить нанівець спроби міжнародної спільноти вжити більш жорсткі заходи щодо тиску на Пекін. Така стратегія Китаю дозволяє уникати санкцій та навіть посилювати свою міжнародну присутність, підтримуючи свої політичні та економічні інтереси. Водночас, держави, що займають про-китайську позицію, як, наприклад, Росія або деякі країни Африки, активно підтримують Китай у його дії на міжнародній арені, що ще більше ускладнює зміну міжнародної позиції щодо порушень прав людини.

Іншим аспектом є дипломатичний тиск, зокрема через ініціативи на кшталт «Один пояс, один шлях», які забезпечують Китай економічною та політичною підтримкою з боку багатьох країн, включаючи держави, які мають обмежену реакцію на порушення прав людини. Це також сприяє нейтралізації негативних міжнародних звинувачень на адресу КНР.

Китайська влада активно використовує інформаційні кампанії для формування позитивного іміджу країни та виправдання своїх дій у регіонах із порушеннями прав людини. Наприклад, китайські дипломати відкривають акаунти в західних соцмережах, попри те, що ті заблоковані в країні. Так, заступник директора Департаменту інформації МЗС КНР Чжао Ліцзянь гостро критикує західні ЗМІ, називаючи їхні повідомлення про ситуацію в Сінцзяні «ідеологічно заангажованими, суб'єктивними та необ'єктивними» [73]. Державні медіа, такі як Global Times, стверджують, що «табори перевиховання» – це навчальні центри, де представники етнічних меншин добровільно проходять курси з дерерадикалізації.

Крім того, китайські дипломатичні відомства активно розповсюджують офіційні повідомлення, наприклад, розіслали листи понад 30 міжнародним ЗМІ з метою контролю над висвітленням протестів у Гонконгу. Для формування власного бачення прав людини Китай організовує міжнародні конференції, такі як Global Lawyers Forum у Гуанчжоу та South-South Human Rights Forum у Шанхаї, куди запрошує представників інших країн, щоб просувати свою інтерпретацію верховенства права та прав людини [49].

Порушення прав національних меншин у Китаї можна умовно поділити на кілька ключових сфер: мовна, культурна, релігійна, політична, соціально-економічна (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Сфери порушень прав національних меншин в КНР.

Складено авторкою за матеріалами: [22; 26; 35; 41]

Отже, попри офіційні заяви про рівність національних меншин, спостерігається порушення їх прав, зокрема у сферах освіти, релігії, культури та політичної діяльності. Влада застосовує обмеження на використання мов меншин, контролює релігійну діяльність і проводить репресії щодо етнічних груп, таких як уйгури, тибетці та монголи. Міжнародна спільнота реагує на ці порушення, проте ефективний тиск залишається складним через політичний вплив Китаю на міжнародні організації.

2.3. Тайвань в етнічній політиці КНР та політика Китайської Республіки (Тайвань) щодо національних меншин

Статус Тайваню у відносинах з Китайською Народною Республікою (КНР) залишається однією з найскладніших геополітичних проблем сучасності. Позицію Пекіна висвітлено на офіційному сайті МЗС КНР: «Тайвань є священною та невід'ємною частиною території Китаю» і що його возз'єднання з материковим Китаєм є «спільним прагненням усіх китайців як у країні, так і за її межами» [44]. Це питання має не лише політичне, але й важливе етнічне та культурне підґрунтя, оскільки китайський уряд

обґрунтовує свої претензії на Тайвань, посиляючись на історичну, мовну та культурну спільність жителів обох берегів Тайванської протоки.

Впродовж десятиліть КНР проводила політику, спрямовану на інтеграцію Тайваню, спочатку шляхом військового тиску, а згодом через концепцію «одна країна, дві системи» («一国两制»), що передбачала можливість збереження особливого політичного та економічного режиму острова після його приєднання до КНР. Ця концепція була вперше запропонована ще в 1950-х роках і поступово розвивалася, зокрема в заявах Мао Цзедунa, Ден Сяопіна та інших китайських лідерів. Так, у 1979 році Ден Сяопін наголосив, що після возз'єднання Тайвань збереже свій соціальний лад і економічну систему, а в 1981 році Є Цзяньїн офіційно запропонував дев'ятипунктовий план мирного возз'єднання, який включав надання острову статусу спеціального адміністративного регіону [44].

У контексті етнічної політики КНР це питання набуває особливого значення, оскільки Пекін використовує риторику єдності китайської нації для легітимації своїх претензій на Тайвань. Влада КНР наголошує, що етнічна та культурна єдність є передумовою політичного об'єднання, і вважає, що всі жителі Тайваню є частиною «великої китайської родини».

Тож, питання Тайваню в етнічній політиці КНР є не лише дипломатичним чи військовим викликом, а й важливим елементом ідеологічного та національного нарративу Пекіна. Одним із ключових елементів китайської пропаганди є твердження, що тайванці мають спільне походження з населенням материкового Китаю. У китайських офіційних заявах та ЗМІ часто підкреслюється, що більшість тайванців є нащадками переселенців з провінцій Фуцзянь і Гуандун, які мігрували на острів починаючи з XVII століття. Наприклад, у 1620-х роках тисячі мешканців Фуцзяні, зокрема під керівництвом Чжен Чжилуна, переселилися на Тайвань, щоб уникнути голоду та репресій. Цей процес продовжувався впродовж наступних століть, особливо під час правління династій Мін і Цін, коли міграція з Фуцзяні та Гуандуну стала ще більш інтенсивною [62]. Це

використовується як аргумент на користь того, що Тайвань історично, культурно та етнічно належить до Китаю.

КНР активно просуває концепцію «Возз'єднання як історичної неминучості», яка ґрунтується на ідеї, що об'єднання Тайваню з материковим Китаєм є невідворотним результатом історичного розвитку. У своїх виступах китайські лідери, зокрема Сі Цзіньпін, неодноразово підкреслюють, що «тайванські співвітчизники» мають «повернутися до лона батьківщини». Ця риторика супроводжується ідеологічними посланнями, які акцентують на спільному китайському корінні, мові, культурі та традиціях [64].

Пропаганда КНР також прагне дискредитувати ідею тайванської ідентичності, яка відрізняється від китайської. У китайських медіа стверджується, що тайванська ідентичність була створена штучно, нібито під впливом японського колоніального періоду та американської політики. Будь-які прояви окремішності Тайваню трактуються як результат зовнішнього впливу, а не природного історичного розвитку.

Однак твердження китайської пропаганди про те, що тайванська ідентичність є штучною конструкцією, не відповідає історичним фактам. Згідно з дослідженням К. Сміта, Тайвань ніколи не був органічною частиною Китаю в сучасному розумінні, а його населення сформувало власну ідентичність унаслідок тривалого історичного розвитку [78]. Корінними мешканцями острова були австронезійські народи, які проживали там тисячоліттями, маючи свої мови та культурні традиції. Лише у XVII ст. Тайвань почав залучати переселенців з Китаю, які оселялися серед місцевих племен під впливом голландської та іспанської колонізації. Пізніше острів потрапив під контроль династії Цін, але навіть тоді більшість новоприбулих китайців не вважали себе частиною єдиного етносу. Вони поділялися на кілька груп, що мали різні діалекти, традиції та часто конфліктували між собою та з корінним населенням.

Ситуація почала змінюватися після того, як у 1895 році Тайвань відійшов до Японської імперії. Японці централізували управління, розвинули освіту й

інфраструктуру, що призвело до послаблення міжетнічних бар'єрів серед китайських переселенців. Хоча місцевих мешканців продовжували вважати підлеглими Японії, поступово формувався спільний досвід життя на острові, відмінний від материкового Китаю.

Після Другої світової війни влада над Тайванем перейшла до Китайської Республіки, що супроводжувалося хвилею репресій та політикою насильницької китаїзації. Влада заборонила використання місцевих мов у школах, нав'язувала мандаринську китайську й намагалася виховати населення в дусі китайського патріотизму. Втім суворий авторитарний контроль лише сприяв усвідомленню власної окремішності серед тайванців.

З початком демократизації у 1990-х роках Тайвань відкрито переглянув своє минуле, відновивши історичну пам'ять та місцеву культуру. Внаслідок цього більшість населення почала ідентифікувати себе саме як тайванці, а не китайці. Тому сучасна тайванська ідентичність – це результат тривалого історичного процесу, а не штучна конструкція, створена зовнішніми силами [78].

Зважаючи на те, що тайванська ідентичність продовжує зміцнюватися, Китай намагається використовувати різні механізми для впливу на окремі групи населення острова, зокрема на корінні народи Тайваню. Пекін розглядає їх як особливо вразливу категорію, яку можна інтегрувати у власний наратив про «єдину китайську родину». КНР активно розвиває політику «єдиного фронту», спрямовану на корінні народи Тайваню, використовуючи культурні та освітні програми для зміцнення свого впливу. Тайванські аборигени регулярно запрошуюються на оплачувані поїздки до Китаю, де беруть участь у заходах, що підкреслюють «спільне коріння» з материком. Окрім того, Пекін пропонує стипендії для навчання в китайських університетах, що дає змогу поширювати про-китайські наративи серед молоді.

Окрім культурного та економічного впливу, Китай намагається залучати аборигенів до політичної співпраці. У деяких випадках китайська влада

підтримує виборчі кампанії тайванських політиків, організовуються безкоштовні поїздки до Китаю, де тайванським аборигенам демонструють економічні переваги співпраці з материком [43].

КНР активно розвиває економічні зв'язки з етнічними меншинами Тайваню, зокрема з громадами тайванських аборигенів, використовуючи фінансові стимули для формування лояльності до Пекіна. Наприклад, китайський уряд надає сільськогосподарським підприємствам тайванських аборигенів гранти та субсидії, що дозволяє їм експортувати продукцію до КНР за зниженими митами. Особливу увагу Пекін приділяє регіонам, таким як Фуцзянь, де створено спеціальні економічні зони для тайванських підприємців (зокрема представників корінних народів) в рамках програми «101 Taiwan Youth Entrepreneurship Support Program». У цих зонах діють податкові пільги, спрощена реєстрація бізнесу та державна підтримка. Наприклад, у рамках ініціативи «Тайванські села» («台湾村»), китайський уряд фінансує проєкти, пов'язані з рибальством, фермерством та туризмом, спрямовані саме на залучення тайванських корінних народів до співпраці [39].

Тим не менш, риторика КНР про «єдину китайську націю» дедалі більше відторгається тайванським суспільством. Соціологічні опитування демонструють стабільне зростання частки жителів, які ідентифікують себе виключно як тайванців, а не китайців. Наприклад, у 1992 році 25,5 % респондентів вважали себе китайцями, але у грудні 2024 року опитування Taiwan Public Opinion Foundation показало, що 76,1 % дорослих ідентифікують себе як тайванці, тоді як лише 10,1 % вважають себе китайцями [56, 77].

Населення Тайваню є переважно моноетнічним, оскільки близько 97 % його мешканців складають представники народів ханської групи. Основними етнічними спільнотами, наприклад, хокло (близько 70 % населення), які почали переселятися на острів із провінції Фуцзянь у XVI ст., а також хакка (приблизно 15 %), що походять із провінції Гуандун і мігрували в той самий

період. Окрему групу становлять китайці, які прибули після 1949 року разом із урядом партії Гоміньдан (КМТ), коли він зазнав поразки у громадянській війні з комуністичним Китаєм.

Корінне населення Тайваню становить близько 2,4 % населення країни. Тайвань офіційно визнає 16 корінних народів: амі, атаял, бунун, хлаалуа, канакарава, кавалан, пайван, пуюма, рукай, сайсят, сакізя, сеєдік, тхао, труку, цоу та ямі. Водночас на острові проживають також представники низки неофіційно визнаних автохтонних груп, відомих під загальною назвою пінпу, які останніми роками активно борються за відновлення свого правового статусу та державне визнання, а їхня чисельність, за різними оцінками, може сягати 400 тис. осіб.

Крім того, останнім часом Тайвань прийняв значну кількість мігрантів з материкового Китаю та Південно-Східної Азії (приблизно пів мільйона осіб), що ускладнює етнічну структуру населення країни, створюючи нові виклики у сфері інтеграції та забезпечення рівних прав для різних груп [82].

Правовий статус корінних народів закріплений в першу чергу в Конституцію Республіки Китай (Тайвань), зокрема у статті 7, що гарантує рівність усіх громадян перед законом, незалежно від статі, релігії, етнічного походження, соціального стану чи політичних поглядів [9]. Більше того, у додатковій статті 10 зазначено, що держава визнає культурне розмаїття та активно сприяє збереженню і розвитку мов та культури корінних народів, а також гарантує статус і політичну участь корінних народів, забезпечує підтримку та розвиток у сферах освіти, культури, транспорту, водних ресурсів, охорони здоров'я, економіки, земельних питань та соціального забезпечення [9].

У 2005 році Тайвань ухвалив Закон про корінні народи (原住民族基本法), що мав гарантувати їхні права на землю, культуру та самоврядування. Однак через відсутність підзаконних актів багато його положень не реалізовані на практиці. Зокрема, право корінних народів на традиційне

полювання та збирання ресурсів залишається незахищеним, а його носії часто зазнають кримінального переслідування.

Державна політика переселення після природних катастроф, зокрема після тайфуну Моракот, часто ігнорує культурні потреби аборигенів, змушуючи їх залишати традиційні території. Попри офіційні вибачення президентки Цай Інвень у 2016 році, проблеми законодавчого врегулювання прав корінних народів, їхньої економічної автономії та збереження культури залишаються відкритими [95].

На відміну від КНР, яка прагне асимілювати етнічні меншини в рамках концепції «єдиної китайської нації», Тайвань проводить політику підтримки культурного різноманіття. Уряд активно сприяє збереженню мов і традицій корінних народів через законодавчі ініціативи та освітні реформи. Наприклад, є Закон про освіту корінних народів (2004 р.) спрямований на інтеграцію мов і культур корінних народів у систему освіти Тайваню, однак його реалізація має недоліки. Закон не враховує специфіку окремих етнічних груп, що ускладнює підготовку викладачів та розробку навчальних програм. Оскільки школи для корінних народів розташовані переважно в низинних районах, у них навчаються представники різних етносів, що ускладнює збереження культурної автентичності. Наприклад, у школах тайяльців можуть викладати вчителі пайван, що не відповідає принципу етнічної освіти. Попри державну підтримку, ці проблеми потребують подальшого вдосконалення освітньої політики [38].

Крім освіти, уряд Тайваню активно підтримує медійне висвітлення культури корінних народів. Taiwan Indigenous Television (TITV), перша національна телерадіокомпанія, яка керується корінними громадами, транслює програми корінними мовами, зокрема новини, культурні передачі та освітні проекти. Це сприяє збереженню та відродженню мов і традицій корінних народів, а Міністерство культури фінансує видавництво книг і документальних фільмів про корінні громади [81].

Уніфікований підхід Пекіна до національних меншин значною мірою сформувався під впливом ставлення до Тайваню як до символу потенційної загрози територіальній цілісності. Досвід протистояння з тайванською окремішністю зміцнив переконання китайського керівництва, що будь-яка етнічна, мовна чи культурна відмінність може перерости в політичний сепаратизм. Відтак риторика «єдиної китайської нації» почала застосовуватись не лише щодо Тайваню, а й до внутрішніх регіонів. У Сіньцзяні цей наратив обґрунтовує «дерадикалізацію» – контроль за ісламськими практиками, перевиховні центри та масовий нагляд. У Тибеті – втручання в релігійне життя та призначення буддійських лідерів. У Внутрішній Монголії – скорочення сфери використання монгольської мови в освіті. В усіх випадках культурна автономія подається як загроза «національній єдності», а асиміляція – як стратегічна необхідність. Таким чином, етнополітика КНР не лише відтворює риторику «повернення Тайваню», а й переносить її у внутрішню політику, де відмінність сприймається як ризик, а не ресурс [60].

Тож, статус Тайваню у відносинах із КНР залишається складним геополітичним питанням, яке Китай обґрунтовує історичною та етнічною спільністю. Водночас розвиток тайванської ідентичності, демократизація та політика культурного різноманіття суперечать цій риториці. Тайвань дедалі більше утверджує себе як окремий суб'єкт, а зростання тайванської ідентичності ускладнює інтеграцію острова на умовах Пекіна.

2.4. Порівняльний аналіз етнічної політики КНР та України

Етнічна політика є важливим елементом внутрішньої політики держави, оскільки визначає підходи до управління національним розмаїттям, регулює права етнічних меншин і впливає на суспільну стабільність.

Китай має тривалу історію централізованого правління, що суттєво вплинуло на його підхід до питання багатонаціональності. Впродовж століть

у країні сформувалася система, яка офіційно визнавала етнічні меншини, але водночас поступово інтегрувала їх у ханьську культуру. Одним із ключових етапів у цьому процесі стала політика Мао Цзедуна, яка, закріплюючи автономні права меншин у конституції, фактично посилювала контроль з боку центрального уряду.

Спершу, у період громадянської війни, Мао обіцяв народам Тибету, Сіньцзяну та іншим етнічним групам право на незалежність, прагнучи залучити їх до підтримки комуністів. Проте після приходу до влади риторика змінилася: замість самостійності було впроваджено модель «автономії», натхненну радянським досвідом. Це означало, що в регіонах, де компактно проживали національні меншини, створювалися власні адміністративні органи. Проте їхні можливості були суттєво обмежені, оскільки ключові рішення ухвалювалися центральним керівництвом у Пекіні, а керівні посади часто займали представники ханьської більшості або ж особи, лояльні до комуністичної партії [8].

Процес централізації здійснювався через низку методів. Один із них – активне переселення ханьців у райони проживання етнічних меншин, що змінювало демографічний баланс і сприяло асиміляції. Ще одним важливим напрямом була освітня політика: навчальні програми переважно впроваджували китайську мову та популяризували традиції ханьської культури. Також уряд змінював адміністративні кордони автономних регіонів так, щоб у них збільшувалася частка ханьського населення, що зменшувало вплив корінних народів.

Попри офіційну політику рівності всіх етнічних груп і декларовану підтримку їхнього культурного розвитку, на практиці влада спрямовувала зусилля на створення єдиної національної ідентичності, у якій домінуючу роль відігравала ханьська культура. Це спричиняло соціальну напругу й конфлікти, особливо в регіонах, таких як Тибет і Сіньцзян. Отже, політика Мао Цзедуна щодо національних меншин, хоча й формально визнавала

культурне різноманіття, насправді була частиною більш масштабного процесу централізації та уніфікації країни.

Етнічна політика України формувалася під впливом радянської національної моделі та процесу становлення незалежної держави. У радянські часи адміністративно-територіальний поділ здійснювався за етнічним принципом, що визначало структуру етнонаціональних відносин у республіці. Однак після здобуття незалежності Україна відмовилася від концепції національних автономій, обравши шлях рівноправності всіх етнічних груп без створення окремих територіальних утворень для меншин.

У складі Радянського Союзу Українська РСР була частиною загальної адміністративної системи, яка передбачала автономії для окремих етнічних груп. Одним із прикладів такої політики стало створення у 1921 році Кримської АРСР, яка мала статус територіальної автономії в межах РСФФР, де офіційно визнаними мовами були російська та татарська. Це відповідало більшовицькій політиці коренізації, що формально проголошувала право народів на самовизначення, але фактично була спрямована на централізацію управління та інтеграцію меншин у радянську систему [40].

Кардинальні зміни відбулися після 1944 року, коли радянська влада депортувала кримських татар, звинувативши їх у колабораціонізмі. Як наслідок, Кримську АРСР ліквідували, а сам півострів отримав статус області у складі РРФСР. Це рішення засвідчило, що радянська політика автономії була радше декларативною і могла змінюватися відповідно до політичних потреб центру, а не реальних потреб етнічних спільнот.

Розвиток правового регулювання етнонаціональних відносин в Україні можна поділити на чотири основні етапи, як зазначає дослідник М. Шульга. Перший період, що тривав до 1989 року, відзначався тим, що законодавство не приділяло уваги етнічним питанням, фактично ігноруючи існування такої сфери суспільного життя. Наступний етап розпочався після ухвалення у 1989 році Закону про мови в Українській РСР і тривав до початку грудня 1991 року. У цей час з'явилися нові правові акти, які значно розширили права

національних меншин. На третьому етапі були ухвалені основні законодавчі акти, що регулювали права національних меншин, зокрема «Про національні меншини в Україні» та «Про освіту». Вони передбачали гарантії культурної та мовної самобутності етнічних спільнот. Четвертий етап розпочався після ухвалення Конституції України і триває дотепер, визначаючи сучасну етнополітику держави [12].

Китай має розгалужену систему законів щодо етнічних меншин, включаючи Закон про національну регіональну автономію, що формально гарантує певні права на самоврядування. Проте на практиці влада зберігає контроль над автономними регіонами, обмежуючи їхню реальну самостійність.

Етнічна політика України ґрунтується на конституційних нормах, що гарантують рівність прав усіх громадян незалежно від їхньої етнічної належності, а також забезпечують культурну та мовну самобутність національних меншин. Стаття 24 Конституції України встановлює принцип рівноправності громадян, незалежно від їхнього етнічного походження, мови чи релігії. Будь-які форми дискримінації за цими ознаками заборонені, що створює правове підґрунтя для захисту прав національних меншин та забезпечення їхньої інтеграції в українське суспільство без примусової асиміляції. Водночас Стаття 10 визначає українську мову як державну, але гарантує вільний розвиток, використання та захист мов національних меншин, що дозволяє етнічним спільнотам зберігати свою мовну ідентичність і користуватися рідною мовою в освіті, культурі та повсякденному житті.

Держава також сприяє культурному розвитку національних спільнот, що закріплено у Статті 11 Конституції. Вона зобов'язується підтримувати етнічну, мовну та релігійну самобутність усіх корінних народів і національних меншин, що включає фінансування культурних ініціатив, діяльність національно-культурних товариств, і створення умов для збереження традицій різних етнічних груп. Одним із ключових аспектів

етнополітики є забезпечення права на освіту рідною мовою, що передбачено у Статті 53. Громадянам, які належать до національних меншин, гарантується можливість навчатися рідною мовою або вивчати її в державних і комунальних навчальних закладах. Це дає змогу зберігати мовну ідентичність меншин і підтримувати їхню культурну традицію в освітньому середовищі [2].

Міжнародні договори, ратифіковані Україною, посилюють внутрішню правову базу у сфері етнічної політики, зобов'язуючи державу дотримуватися європейських та світових стандартів у сфері прав національних меншин. Зокрема, Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин, підписана Україною 15 вересня 1995 року та ратифікована 9 грудня 1997 року, гарантує право меншин на збереження і розвиток своєї культури, мови, релігії та ідентичності [5]. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, підписана 2 травня 1996 року та ратифікована 15 травня 2003 року, передбачає заходи для збереження та підтримки мовних спільнот, зокрема у сфері освіти, ЗМІ, судочинства та публічного життя [1]. Також важливим є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, ухвалений ООН 16 грудня 1966 року, який Україна ратифікувала 19 жовтня 1973 року. Він забороняє будь-яку дискримінацію та зобов'язує державу забезпечити рівність усіх громадян перед законом, включаючи представників етнічних меншин [3].

Завдяки цим міжнародним зобов'язанням, Україна інтегрує свої підходи до етнополітики в ширший європейський правовий контекст і підсилює внутрішні гарантії для національних спільнот.

Тож, на відміну від Китаю, де державна етнічна політика ґрунтується на концепції «єдиної китайської нації» («中华民族») і спрямована на інтеграцію всіх етнічних груп під керівництвом центральної влади, Україна дотримується моделі громадянської рівності та правового захисту національних меншин.

У КНР, хоча офіційно визнаються 56 етносів, фактична політика спрямована на їхню поступову асиміляцію через культурну уніфікацію, мовну політику та централізоване управління. Натомість Україна, не надаючи окремим етнічним групам спеціального територіального статусу (за винятком Кримської АРСР у минулому), гарантує рівні права всім громадянам незалежно від національного походження. Законодавство країни передбачає заходи для збереження культурної та мовної самобутності етнічних меншин, що контрастує з китайською тенденцією до уніфікації в межах єдиної національної ідентичності.

Аналіз конституційних засад етнополітики КНР засвідчує суттєвий розрив між задекларованими принципами рівності та культурної автономії і реальною практикою, що тяжіє до уніфікації в межах ханьськоцентричної моделі. Натомість Тайвань послідовно розвиває політику підтримки мовної та культурної самобутності корінних народів. Україна, зі свого боку, дотримується європейських стандартів захисту прав національних меншин, розглядаючи культурне розмаїття як невід'ємну частину демократичного розвитку.

Перспективи змін у етнополітиці КНР залишаються суперечливими: зростаючий міжнародний тиск може спонукати Пекін до пом'якшення окремих репресивних заходів, однак загальна тенденція до централізації, контроль над інформаційним простором і розвиток цифрового авторитаризму радше вказують на подальше згортання прав меншин під гаслами «гармонізації» та «боротьби з сепаратизмом». Натомість перспективи етнополітики України пов'язані з подальшим розширенням участі національних меншин у суспільному житті, розвитком міжкультурної освіти та зміцненням мовних прав відповідно до європейських стандартів. Очікується також децентралізація у сфері культурної політики та поглиблення співпраці з європейськими інституціями задля підтримки культурного розмаїття.

ВИСНОВКИ

Багатонаціональний характер Китайської Народної Республіки зумовлює складність формування та реалізації послідовної етнонаціональної політики. Співіснування на її території 56 офіційно визнаних етнічних груп, з яких понад 90% становить ханьська більшість, створює особливу соціополітичну динаміку, у якій етнічна диференціація постає не тільки як культурна реальність, а й як фактор політичного контролю, ідеологічного впливу та державної стратегії. Проведене дослідження дозволило комплексно осмислити сутність, механізми та суперечності етнополітики Китаю в широкому історичному, правовому й сучасному контексті.

У процесі розгляду теоретичної бази дослідження встановлено, що джерельний фундамент етнополітики КНР охоплює нормативно-правові акти (Конституція, закони про автономію, освітню політику, мовні права), документи урядових установ (зокрема Національної етнічної комісії), звіти міжнародних організацій (ООН), а також аналітику та академічні дослідження китайських, українських і зарубіжних авторів. Попри обсяг, ця база вимагає критичного аналізу: офіційні джерела здебільшого декларативні, а наукові праці – часто політизовані або вибірккові у висвітленні проблем меншин.

Дослідження понятійно-категоріального апарату підтвердило що ключові терміни – «етнічна група», «етнічна меншина», «національна меншина», «етнічна ідентичність» – мають варіативне трактування залежно від культурного, політичного й мовного контексту. У китайських джерелах усі меншини позначаються терміном 少数民族 (shǎoshù mínzú), що об'єднує як етнічні, так і національні спільноти, тоді як у міжнародній практиці ці поняття розмежовуються.

Оцінка соціально-політичного та економічного контексту КНР показала, що КНР є централізованою авторитарною державою з багатонаціональним складом населення та стійким економічним розвитком, оскільки політична система повністю контролюється Комуністичною партією Китаю, що

здійснює управління через ієрархічну бюрократичну структуру; соціальна структура формується під впливом демографічної кризи (старіння населення, спад народжуваності), а також нерівномірного розподілу населення між містами та сільськими регіонами; економіка демонструє високі показники ВВП (18,28 трлн дол. у 2024 р.) і технологічне зростання, але стикається з бюджетним дефіцитом, екологічними проблемами та регіональною нерівністю.

Аналіз конституційних засад етнополітики КНР дозволив виявити розрив між нормами й практикою. Хоча Конституція КНР та Закон про національну регіональну автономію проголошують рівність усіх національностей, право на збереження мови, традицій і вірувань, механізми реалізації цих прав не мають незалежних гарантій. Кадрова політика, економічне планування та культурна політика залишаються під контролем центральної влади. Автономні адміністративні одиниці фактично позбавлені можливості самостійно ухвалювати рішення у важливих питаннях розвитку, а національні органи влади часто є лише формально представленими.

Окремим важливим аспектом дослідження стало вивчення порушень прав національних меншин у сучасному Китаї. Встановлено системні порушення прав національних меншин у КНР у мовній, культурній, релігійній, політичній та соціально-економічній сферах, оскільки держава здійснює політику асиміляції через обмеження викладання рідними мовами, контроль релігійних практик, культурну уніфікацію та масові репресії — особливо щодо уйгурів, тибетців і монголів; застосовуються технології цифрового стеження, кримінальні переслідування за звинуваченнями в «сепаратизмі», а також примусове утримання в «таборах перевиховання», що викликає міжнародну критику, проте не змінює політики Пекіна через його глобальний вплив і дипломатичний тиск. У дослідженні підкреслено, що Китай виправдовує ці заходи необхідністю боротьби з тероризмом, екстремізмом і сепаратизмом, що дозволяє вивести питання етнічної політики

в площину безпекового дискурсу та уникати міжнародного тиску з боку правозахисних організацій.

Встановлено, що Тайвань відіграє ключову роль в етнічній політиці КНР, оскільки Пекін використовує концепцію спільного етнічного походження для легітимації претензій на острів, водночас транслуючи риторику «єдиної китайської нації» також на внутрішні регіони з етнічними меншинами, що сприяє централізації та асиміляції.

У протизвагу до континентальної моделі, Тайвань практикує культурний плюралізм, визнає окрему тайванську ідентичність, тайванське законодавство гарантує політичні, мовні та культурні права корінних народів, підтримує їх медіа, освіту та самоврядування.

Порівняння етнополітики Китаю та України дозволило виявити значні концептуальні та практичні відмінності. Якщо в Китаї переважає централізований, контрольований підхід із тенденцією до асиміляції, то українська модель заснована на принципах багатомовності, культурного самовизначення та правового захисту меншин. Така порівняльна перспектива дозволяє не лише краще оцінити китайський досвід, а й формулювати критичні підходи до розвитку етнополітики в Україні.

У процесі дослідження було досягнуто основної мети – здійснено комплексний аналіз етнополітики КНР, визначено її структурні особливості, правові межі, механізми реалізації, суперечності та вплив як на внутрішній, так і на зовнішньополітичний курс держави. Встановлено, що етнополітика КНР є комплексною та суперечливою моделлю, в якій поєднуються елементи формального плюралізму й фактичної уніфікації. Вона є інструментом державного контролю, засобом забезпечення політичної стабільності та частиною ідеологічної доктрини єдності нації. Водночас саме ці аспекти роблять китайський підхід предметом міжнародної критики, внутрішньої напруги та академічного інтересу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин : Хартія від 05.11.1992 р. № 994_014 ; ратифікована Законом України від 15.05.2003 р. № 802-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text
2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт від 16.12.1966 р. № 995_043 ; ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19.10.1973 р. № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Про Концепцію державної етнонаціональної політики України : Закон України від 04.07.2013 № 2560а. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG1Z4A0A?an=153>
5. Рамкова конвенція про захист національних меншин : Конвенція від 01.02.1995 р. № ETS N 157. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU95K02U>
6. Constitution of the People's Republic of China. – Adopted on December 4, 1982, with amendments up to 2018. URL: https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html
7. National People's Congress of the People's Republic of China. Criminal Law of the People's Republic of China (Adopted July 1, 1979; Revised up to 1997). URL: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/13/content_1384075.htm
8. The Common Program of the Chinese People's Political Consultative Conference, 1949–1954. URL: <https://www.commonprogram.science/art51.html>

9. 中華民國憲法增修條文. *Laws & Regulations Database of The Republic of China* (Taiwan). URL: <https://law.moj.gov.tw/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000002>.
10. 中华人民共和国国务院新闻办公室. 《中国的反恐怖主义法律制度体系与实践》白皮书(全文). URL: http://www.scio.gov.cn/zfbps/zfbps_2279/202401/t20240123_829658.html
11. 中华人民共和国全国人民代表大会常务委员会. 《中华人民共和国网络安全法》. – 2016年11月7日. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2016-11/07/content_5129723.htm
12. Антонюк О. В. Етнополітика в Україні: історія та сучасний стан. *Український історичний журнал*. 1999. № 4. С. 15–28. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/1999/4/2.pdf>.
13. Басараб В. О., Панасенко Г. С. Використання етнічного фактору КНР у формуванні політики щодо Тайваню. *Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 24 квітня 2025 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2025. С. 25–27
14. Басараб В. О., Панасенко Г. С. Порухення прав людини та національних меншин у китайському регіоні Сіньцзян та реакція міжнародної спільноти. *Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 13 грудня 2024 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2024.
15. Басараб В. О., Панова І. О. Багатонаціональність та етнічна політика Китайської Народної Республіки. *Питання сходознавства в Україні*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 13 квітня 2023 р. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2024. С. 164 – 166.

16. Данилюк І. В. Етнічна ідентичність як соціокультурний і соціально-психологічний феномен. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2009. Т. 14, № 7.
17. Запорожець Т. В. Історичний досвід етнополітики зарубіжних країн. *Економіка та держава*. 2010. № 5. С. 106–113.
URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecde_2010_6_34.pdf.
18. Клименко Л. С. Національні меншини та їх право на користування рідною мовою. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право*. 2010. № 9. С. 88–95.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2010_9_15.
19. Куць О. М. Етнополітологія : навч. посіб. для студентів-політологів. Харків : М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2005. 278 с.
URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003116.
20. Куць О. М., Куц Ю. О. Етнополітичні аспекти розбудови Української держави. Харків : Видання журналу «Березіль», 1999. 274 с.
21. Явір В. А. Конституційна модель етнонаціональної політики Китаю. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 3. С. 141–152.
URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/11>.
22. Amnesty International. China: China's anti-terrorism legislation and repression in the Xinjiang Uighur Autonomous Region. 22 March 2002. ASA 17/010/2002. URL: <https://www.refworld.org/reference/countryrep/amnesty/2002/en/2133>

23. Brady A.-M. Ethnicity and the State in Contemporary China. *Journal of Current Chinese Affairs*. 2012. Vol. 41, no. 4. P. 3–9.
URL: <https://d-nb.info/1032246154/34>.
24. Bulag U. E. *The Mongols at China's Edge: History and the Politics of National Unity*. Lanham : Rowman and Littlefield, 2002. 271 p.
25. Du J., Fang H., Jin X. Chinese Political and Economic Governance System and the Imbalance between Consumption and Investment. *Working Papers 232013*. 2013. P. 1–60.
URL: <https://www.hhs.se/contentassets/c9558a10642a49d9815e5b09f189b9dc/chinese-political-and-economic-governance-system.pdf>.
26. Jamel K., Lena W. *Made in China – assimilating ethnic minorities in the 21st century: An examination of Xi Jinping’s efforts to sinicise ethnic minorities in China through framing*. Stockholm : Department of Political Science, 2021. 65 p.
URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1521444/FULLTEXT01.pdf>.
27. Leibold J. Ethnic Policy in China: Is Reform Inevitable?. *Policy Studies*. 2013. P. 1–86.
URL: <https://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/ps068.pdf>.
28. Mackerras C. *China's Minorities : Integration and Modernization in the Twentieth Century*. Hong Kong ; New York : Oxford University Press, 1994. 355 p.
29. Rui Yang, Mei Wu. Education for ethnic minorities in China: a policy critique. *SA-EDUC Journal, Special Edition on Education and Ethnicity*. 2009. Vol. 6, no. 2. P. 117–131.
URL: https://www.researchgate.net/profile/Rui-Yang-112/publication/333086726_EDUCATIONAL_POLICY_FOR_ETHNIC_MINORITIES_IN_CHINA/links/5ef223b892851c3d231eb6d5/EDUCATIONAL-POLICY-FOR-ETHNIC-MINORITIES-IN-CHINA.pdf.

30. Sautman B. Preferential Policies for Ethnic Minorities in China: The Case of Xinjiang. *Nationalism and Ethnic Politics*. 1998. Vol. 4, no. 2. P. 86–118.
URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73OrrXR7/>.
31. Shih C.-F. Language and ethnic politics in Taiwan. *International Journal of Peace Studies*. 2003. Vol. 8, no. 2. P. 89–102.
URL: https://www3.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol8_2/Shih_82IJPS.pdf.
32. Smith A. E. Social Work and Ethnic Minorities' Social Development in the People's Republic of China. *International Social Work*. 2003. Vol. 46, no. 3. P. 403–419.
URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/00208728030463010?journalCode=iswb>.
33. Wang F.-C. Studies on Taiwan's Ethnic Relations. *International journal of Taiwan studies*. 2018. No. 1. P. 64–89.
URL: https://brill.com/downloadpdf/journals/ijts/1/1/article-p64_64.pdf.
34. Yuan H. Chinese Ethnicities and Their Culture: An Overview. *DLPS Faculty Publications*. 2008. No. 23.
URL: https://digitalcommons.wku.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1022&context=dlps_fac_pub.
35. Zang Xiaowei. Handbook on Ethnic Minorities in China. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2016. 544 p.
36. Zelinsky W. The Enigma of Ethnicity Another American Dilemma. Iowa : University of Iowa Press, 2000. 336 p.
37. 王亚鹏. 少数民族认同研究的现状. *心理科学进展*. 2002. T. 1. C. 102–107.
URL: <https://journal.psych.ac.cn/xlkxjz/EN/article/downloadArticleFile.do?attachType=PDF&id=342>.
38. 徐瑛.《臺灣原住民教育政策分析——以〈原住民族教育法〉為例》.《教育行政論壇》, 2016年, 第8卷, 第1期, 頁81–93。
URL: <https://teric.naer.edu.tw/wSite/PDFReader?xmlId=1973896&fileName=1498021915358&format=pdf>

39. Бурцев Д., Галайко Б. Багатовимірна тайванська демографія: від безпеки до фінансів. *Українська асоціація китаєзнавців*. URL: <https://sinologist.com.ua/bagatovymirna-tajvanska-demografiya-vid-bezpeky-do-finansiv/>.
40. Солончак В. Процеси «коренізації» у Кримській АРСР у 1920-х роках і паралелі з реаліями сьогодення. *Культура. Голос Криму*. URL: <https://culture.voicecrimea.com.ua/uk/protsezy-korenizatsii-u-krymskij-arsr-u-1920-kh-rokakh-i-paraleli-z-realiiamy-sohodennia/>.
41. У Сіньцзяні посилюють правила для релігії. *Велика Епоха*. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/suspilstvo-ta-polityka-kytayu/u-sinczyani-posylyuyut-pravyyla-dlya-religiyi-156980>.
42. Шевченко О. «Це просто ганьба». Україна не підтримала обговорення щодо геноциду уйгурів в ООН. Чому?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/uyghur-genocide-china-un-human-rights-ukraine/32079554.html>
43. Aborigines target of China's 'united front': legislators. *Taipei Times*. URL: <https://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2021/03/01/2003753043>.
44. A policy of "one country, two systems" on Taiwan. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/wjls/3604_665547/202405/t20240531_11367561.html.
45. Chen C.-S., Suzuki C. China | Events, People, Dates, Flag, Map, & Facts | *Britannica. Encyclopedia* *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/China#ref70957>.
46. China Balance of Trade. *Trading Economics* | 20 Million Indicators From 196 Countries. URL: <https://tradingeconomics.com/china/balance-of-trade>.
47. China: GDP distribution across economic sectors 2024 | Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/270325/distribution-of-gross-domestic-product-gdp-across-economic-sectors-in-china/>.

48. China GDP. *Trading Economics | 20 Million Indicators From 196 Countries*.
URL: <https://tradingeconomics.com/china/gdp>.
49. China launches media offensive on its human rights record. *Merics*.
URL: <https://merics.org/en/china-launches-media-offensive-its-human-rights-record>.
50. China's CPI up 0.2 pct in 2024. *The State Council of the People's Republic of China*.
URL: https://english.www.gov.cn/archive/statistics/202501/09/content_WS677f3418c6d0868f4e8eea16.html.
51. China's foreign trade hits new high in 2024. *The State Council of the People's Republic of China*.
URL: https://english.www.gov.cn/archive/statistics/202501/13/content_WS6784a546c6d0868f4e8eec59.html.
52. China's innovation surge highlighted in 2024 Global Innovation Index. *Shanghai Intellectual Property Administration*.
URL: https://www.ensipa.cn/2024-10/22/c_1038033.htm.
53. China's 56 Ethnic Groups. *Chinaculture.org*. URL: http://en.chinaculture.org/focus/focus/minzuwang/2010-06/08/content_381865.htm.
54. China Unemployment Rate. *Trading Economics | 20 Million Indicators From 196 Countries*. URL: <https://tradingeconomics.com/china/unemployment-rate>.
55. China: urbanization rate 2024 | Statista. *Statista*.
URL: <https://www.statista.com/statistics/270162/urbanization-in-china/>.
56. Chinese identification hits new low in survey. *Taipei Times*.
URL: <https://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2024/02/23/2003813976>.
57. Coleman M. Remedies for Religious Persecution in China: An International Human Rights Perspective. *Canopy Forum*.
URL: <https://canopyforum.org/2022/10/07/remedies-for-religious-persecution-in-china-an-international-human-rights-perspective/>.

58. Countries with the largest gross domestic product (GDP) 2024| Statista. *Statista*.
URL: <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/>.
59. Democracy index. *Our World in Data*.
URL: <https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu?tab=chart&country=~CHN>.
60. Franklin L. A. «Assimilation» China Style. Gatestone Institute. URL: <https://www.gatestoneinstitute.org/16602/china-minorities-assimilation>
61. Global Innovation Index (GII). *global-innovation-index*.
URL: <https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index>.
62. History of Taiwan Province. *Global Times*.
URL: <https://www.globaltimes.cn/content/555444.shtml>.
63. International Responses to the Uyghur Crisis - Uyghur Human Rights Project. Uyghur Human Rights Project. URL: <https://uhrp.org/responses/>
64. Jack V. China's Xi says reunification with Taiwan 'inevitable,' ahead of crucial vote on island. *Politico*.
URL: <https://www.politico.eu/article/taiwan-china-reunification-inevitable-xi-jinping-election-2024/>.
65. Keaten J. AP Exclusive: Diplomats say China puts squeeze on Ukraine. AP News. URL: https://apnews.com/article/united-nations-china-europe-ukraine-health-a0a5ae8f735b92e39c623e453529cbb9?fbclid=IwAR2jXmBe77_Bdk0EUiZBpn7GcIzjJgKh3cytqXtuXcJ5Lp10aYrrLEgEQsQ
66. Khaliq R. u. Thousands of Chinese officials faced corruption allegations in 2023. *Anadolu Ajansı*.
URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/thousands-of-chinese-officials-faced-corruption-allegations-in-2023/3123167>.
67. Lawrence S. V. China Primer: China's Political System. *Library of Congress*.
URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF12505>.

68. Maizland L. China's Repression of Uyghurs in Xinjiang. *Council on Foreign Relations*.
URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights>.
69. Oil Production in Xinjiang, China. *Gogel*.
URL: <https://gogel.org/oil-production-xinjiang-china>.
70. Phillips T. China testing facial-recognition surveillance system in Xinjiang – report. *the Guardian*.
URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/18/china-testing-facial-recognition-surveillance-system-in-xinjiang-report>.
71. Pletcher K. One-child policy - Population Control, Gender Imbalance, Social Impact | Britannica. *Encyclopedia Britannica*.
URL: <https://www.britannica.com/topic/one-child-policy/Consequences-of-Chinas-one-child-policy>.
72. Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. *PopulationPyramid.net*.
URL: <https://www.populationpyramid.net/china/2024/>.
73. PRC pushes propaganda, manipulated information about human rights abuses. *Indo-Pacific Defense Forum*.
URL: <https://ipdefenseforum.com/2024/09/prc-pushes-propaganda-manipulated-information-about-human-rights-abuses/>
74. Quality of Life Index by Country 2025. *Cost of Living*.
URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp.
75. Remarks by Spokesperson of the Chinese Embassy in the US on US Secretary of State Blinken's Press Statement on OHCHR's Report Concerning Xinjiang. *Embassy of the People's Republic of China in the United States of America*.
URL: http://us.china-embassy.gov.cn/eng/lcbt/sgfyrbt/202209/t20220903_10761690.htm.

76. Sander M., Kamp M. Has China really closed its re-education camps in Xinjiang?. *Neue Zürcher Zeitung*. URL: <https://www.nzz.ch/english/secret-security-area-no-photography-allowed-china-has-officially-closed-the-camps-in-xinjiang-and-now-ld.1820729>.
77. Scanlan S. Survey finds majority of adults identify as Taiwanese. *Taiwan News*. URL: <https://taiwannews.com.tw/news/6003655>.
78. Smith C. D. A History of Taiwanese Identity. *Ketagalan Media*. URL: <https://ketagalanmedia.com/2018/12/08/history-taiwanese-identity/>.
79. Steger I. China's insatiable appetite for control is forcing even its "model minority" to rebel. *Quartz*. URL: <https://qz.com/1899397/inner-mongolians-in-china-rise-up-against-language-suppression>.
80. Stewart H. China's economy hits 5% growth target but rate among slowest in decades. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/business/2025/jan/17/china-economy-hits-growth-target-but-rate-among-slowest-in-decades>.
81. Sun C.-S. Indigenous Media in Transformation: Languages and Other Factors in Taiwan. *Taiwan Insight*. URL: <https://taiwaninsight.org/2019/09/05/indigenous-media-in-transformation-languages-and-other-factors-in-taiwan/>.
82. Taiwan. *Minority Rights Group*. URL: <https://minorityrights.org/country/taiwan/>.
83. Transparency International. China: Country profile URL: <https://www.transparency.org/en/countries/china>
84. UN Office of the High Commissioner for Human Rights. OHCHR Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China. Geneva, 2022. 46 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3985699?v=pdf>.
85. WCR-Rankings. *IMD business school for management and leadership courses*.

- URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/rankings/wcr-rankings/>.
86. World Economic Outlook (April 2025). *International Monetary Fund*.
URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/CHN/HKG/JPN/KOR/SGP/TWN>.
87. Yin Y., Zhao J. China's foreign trade sets new record of 43.85 trillion yuan in 2024. *Global Times*. URL: [https://www.globaltimes.cn/page/202501/1326795.shtml#:~:text=China's%20imports%20and%20exports%20grew,Customs%20\(GAC\)%20on%20Monday](https://www.globaltimes.cn/page/202501/1326795.shtml#:~:text=China's%20imports%20and%20exports%20grew,Customs%20(GAC)%20on%20Monday).
88. Zhang J. What is the future of China's Belt and Road Initiative? – GIS Reports. *GIS Reports*.
URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/what-is-the-future-of-chinas-belt-and-road-initiative/>.
89. Zhou Q., Interesse G. China's Economy in 2024: GDP, Trade, and FDI. *China Briefing News*.
URL: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-economy-in-2024-gdp-trade-fdi/>.
90. 2023年中国矿产资源形势回顾与展望. 承德市自然资源和规划局.
URL: https://zrgh.chengde.gov.cn/art/2024/3/6/art_1059_990190.html.
91. 2024年财政收支情况. 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.gov.cn/lianbo/bumen/202501/content_7001088.htm.
92. 高其才. 论中国少数民族习惯法文化. 中国民俗学网.
URL: <https://www.chinafolklore.org/web/index.php?NewsID=9599>.
93. 国家外汇管理局就2024年9月末中国外债数据有关问题答记者问. 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.gov.cn/lianbo/fabu/202412/content_6994930.htm.
94. 湖北等3省区党委主要负责同志职务调整. *Sina*.
URL: <https://news.sina.com.cn/c/2022-03-29/doc-imcwipii1240911.shtml>.
95. 臺灣人權促進會. 原住民權利. 臺灣人權促進會官方網站. URL: <https://www.tahr.org.tw/issues/aboriginal>

96. 中国的民族政策. 中央政府门户网站.

URL: https://www.gov.cn/test/2006-07/14/content_335746.htm.

97. 中国民族. 中央政府门户网站.

URL: https://www.gov.cn/test/2005-07/26/content_17366_3.htm.

ДОДАТКИ

Додаток А

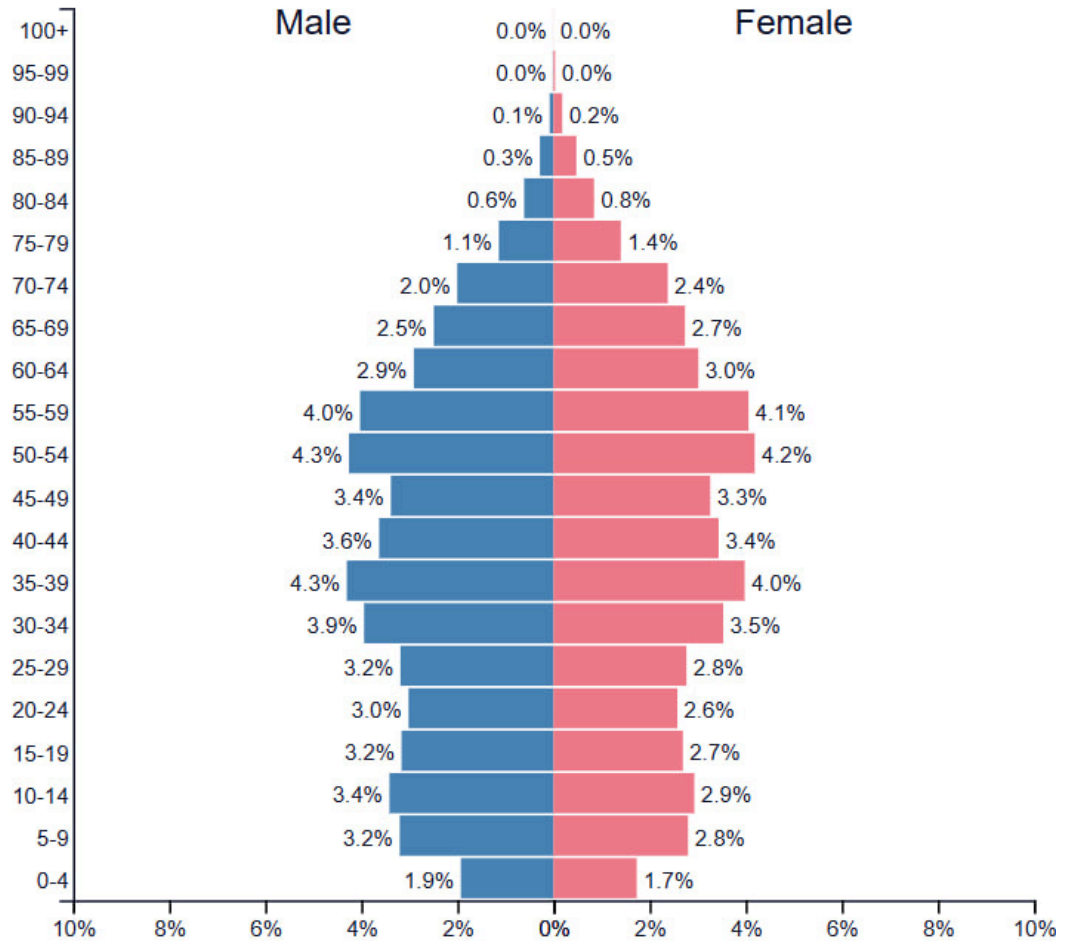

Рис. 1.3 Статеві-вікова піраміда КНР 2024 р. [72]

Додаток Б

Таблиця 1.1

Основні макроекономічні показники Китаю (2024 рік)

Категорія	Значення
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	37,07 млрд дол.
ВВП у поточних цінах	18,28 млрд дол.
ВВП на душу населення	13,87 тис дол.
Реальне зростання ВВП	5%
Прямі іноземні інвестиції	584,56 млрд дол.
Рівень безробіття	5,1%
Темп інфляції	0,2%
Зовнішній борг	2,57 трлн дол.
Торговельний баланс	104,84 млрд дол.
Доходи бюджету	3,06 трлн дол.
Витрати бюджету	3,97 млрд дол.
Сільське і лісове господарство	6,8%
Промисловість та будівництво	36,5%
Сфера послуг	56,7%

Складено авторкою за матеріалами: [46; 47; 50; 54; 86; 89; 91; 93]

Додаток В

Таблиця 1.2

Місце Китаю в глобальному рейтингу конкурентоспроможності за
окремими показниками (2024 рік)

Категорія	Місце Китаю в рейтингу
Внутрішня економіка	1
Міжнародна торгівля	43
Міжнародні інвестиції	13
Зайнятість	19
Ціни	28
Державні фінанси	31
Податкова політика	23
Інституційна структура	34
Бізнес-законодавство	33
Соціальна структура	28
Продуктивність та ефективність	18
Ринок праці	10
Фінанси	21
Управлінські практики	21
Бізнес-цінності	13
Базова інфраструктура	21
Технологічна інфраструктура	5
Наукова інфраструктура	8
Охорона здоров'я та екологія	32
Освіта	28

Складено авторкою за джерелом: [76]

Рис. 2.1. Карта автономних регіонів КНР [45]

Рис. 2.2. Конституційні засади етнополітики КНР

Складено авторкою за матеріалами: [6]

Додаток Д

Таблиця 2.1

Основні конституційні положення щодо етнічної політики КНР

Стаття Конституції КНР	Ключове положення	Формальна мета	Проблеми реалізації на практиці
Ст. 4	Рівність національностей; заборона дискримінації та сепаратизму	Гарантувати рівноправність усіх етносів	Використовується для виправдання репресій проти етноактивізму
Ст. 113	Представництво всіх етносів у народних зборах	Забезпечення політичної участі	Роль меншин обмежена; рішення ухвалюються в партійній вертикалі
Ст. 114	Керівні посади — за представниками титульної національності	Забезпечення політичної участі меншин	Фактична влада у руках ханських секретарів КПК
Ст. 116	Право видавати місцеві нормативні акти	Забезпечити правову автономію	Реалізація потребує схвалення з центру, що обмежує ініціативу
Ст. 117	Фінансова автономія	Розвиток регіонів	Центральне фінансування з переважаючою роллю центру
Ст. 118	Планування економічного розвитку	Розвиток регіонів меншин	Централізоване управління ресурсами
Ст. 119	Автономія в освіті, культурі, науці, спорті	Підтримка розвитку меншин	Китайська мова і стандарти домінують, місцеві особливості знецінюються
Ст. 120	Органи громадської безпеки	Гарантувати безпеку в регіонах меншин	Контроль з боку центральної влади, обмежена автономія
Ст. 121	Використання мов меншин в управлінні та судах	Захист мовного розмаїття	Поступова стандартизація через путунхуа
Ст. 122	Матеріальна, технічна та фінансова допомога	Сприяти розвитку автономних регіонів	Існують дисбаланси в якості наданих послуг

Складено авторкою за матеріалами: [6; 22; 26; 35; 41]

Хронологія посилення контролю над національними меншинами в КНР

Період	Політика	Ключові події та наслідки
1949–1950-ті	Визнання та автономія	Створення автономій, офіційне визнання меншин; обмежена реальна автономія.
1960–1970-ті	Централізація	Культурна революція, ліквідація меншинних структур; домінування ханьців.
1978–1980-ті	Лібералізація	Закон про автономію (1984), відновлення прав; часткове пом'якшення політики.
1990-ті	Інтеграція	Міграція ханьців, мандаринізація освіти; зростання напруги.
2000–2010 рр.	Розвиток і контроль	«Розвиток Заходу», заворушення; посилення нагляду.
2013–2016	Уніфікація	«Злиття націй», кадрова централізація; посилення ханьського впливу.
2014	Антитерор	«Народна війна з терором», біометрія; жорсткий нагляд і контроль.
2017–2020	Репресії	Табори у Сіньцзяні, руйнування культових споруд; масові затримання.
2021–дотепер	Цифровий контроль	В'язниці, Big Data, закони про релігію і кібербезпеку; системна асиміляція.

Складено авторкою за матеріалами: [10; 26; 70; 76]

Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків
05.06.2025

Екзаменаційній комісії із захисту
кваліфікаційних бакалаврських робіт
студентів спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу бакалавра
студентки спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Басараб Вікторії Олександрівни
на тему: «Етнічна політика КНР: виклики та перспективи в контексті
глобалізації»

Кваліфікаційна бакалаврська робота Басараб Вікторії Олександрівни є актуальним та своєчасним дослідженням, присвяченим одній з ключових проблем сучасної міжнародної політики – етнічній політиці Китайської Народної Республіки. В умовах посилення геополітичної ролі Китаю та зростання уваги до внутрішніх процесів у цій країні, всебічний аналіз її етнополітики набуває особливого значення.

Актуальність теми не викликає сумнівів, оскільки етнічне питання є одним з фундаментальних чинників, що впливають на стабільність та розвиток будь-якої держави. У випадку КНР, де проживає велика кількість етнічних меншин, вивчення державної етнополітики, її викликів та перспектив у контексті глобалізації є надзвичайно важливим для розуміння як внутрішньої динаміки, так і зовнішньополітичних стратегій Пекіна.

Структура роботи є логічною та послідовною, відповідає поставленим завданням. Вступ чітко окреслює актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет та методологію дослідження. Розділи роботи, що стосуються теоретичних основ етнополітики, аналізу конкретних аспектів етнополітики КНР, її правових засад, механізмів реалізації, а також порівняння з іншими моделями (Тайвань, Україна), дозволяють повною мірою розкрити заявлену тему.

Змістовне наповнення роботи свідчить про глибоке опрацювання значного обсягу наукової літератури, офіційних документів та аналітичних матеріалів. Авторка коректно використовує науковий апарат, оперує відповідною термінологією. Особливо цінним є порівняльний аналіз етнополітики Китаю та України, що дозволяє не лише краще оцінити китайський досвід, а й формулювати критичні підходи до розвитку етнополітики в Україні. Висновки щодо суперечливості китайської моделі, в якій поєднуються елементи формального плюралізму й фактичної уніфікації, є обґрунтованими та підтверджуються фактичним матеріалом.

Позитивними аспектами роботи є: глибокий аналіз концепції «єдиної китайської нації» та її впливу на внутрішні регіони; виокремлення відмінностей між континентальною моделлю КНР та тайванським культурним плюралізмом; комплексний підхід до вивчення етнополітики КНР як інструменту державного контролю та забезпечення стабільності; наявність практичних рекомендацій та

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну роботу бакалавра студентки спеціальності
,«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»
Басараб Вікторії Олександрівни
на тему: «Етнічна політика КНР: виклики та перспективи в контексті
глобалізації»

31.05.2025 р.

м. Харків

Кваліфікаційна бакалаврська робота студентки Басараб Вікторії Олександрівни присвячена комплексному аналізу етнополітики Китайської Народної Республіки, визначенню її структурних особливостей, правових меж, механізмів реалізації, суперечностей та впливу як на внутрішній, так і на зовнішньополітичний курс держави в умовах глобалізації.

Під час написання кваліфікаційної роботи, студентка продемонструвала високий рівень теоретичних знань з міжнародних відносин, регіональних студій та етнополітики, аналітичних навичок та здатність до самостійного проведення наукового дослідження.

Робота відзначається чіткою структурою, логічною послідовністю викладу матеріалу та обґрунтованими висновками. Студентка ретельно проаналізувала теоретико-методологічні основи дослідження етнополітики, розглянула моделі етнополітики різних держав, зокрема порівнявши китайську модель з тайванською та українською. Це дозволило виявити

значні концептуальні та практичні відмінності, що є важливою частиною дослідження.

Студентка показала здатність до критичного мислення та самостійного аналізу складних етнополітичних ситуацій у КНР, включаючи її вплив на внутрішні регіони з етнічними меншинами та зовнішньополітичний курс. Вона використовувала широкий спектр джерел, включаючи наукові статті, офіційні документи та аналітичні звіти, що свідчить про її високий рівень підготовки та вміння працювати з інформацією.

Під час написання роботи студентка продемонструвала ініціативність, відповідальність та високий рівень самостійності. Її підхід до дослідження був професійним та науково обґрунтованим. Коректне застосування наукових методів дослідження забезпечило виконання поставлених у роботі завдань. Теоретична цінність роботи ґрунтується на глибокому і багатосторонньому вивченні теми.

Кваліфікаційна бакалаврська робота студентки Басараб Вікторії Олександрівни виконана на високому науковому рівні, відповідає вимогам, що пред'являються до бакалаврських робіт, і заслуговує на відмінну оцінку.

Науковий керівник:

кандидат політичних наук, доцентка
ПАНАСЕНКО

Ганна